

funktionsnedläggning

BOKEN OM HUR VI FÅR EN KULTURSKOLA FÖR ALLA!

funktionsuppställning

SMOK
Sveriges
Musik- och
Kulturskoleråd

funktions_{ned}sättning

BOKEN OM HUR VI FÅR EN KULTURSKOLA FÖR ALLA!

funktions^{upp}sättning

Innehåll

Förord	3
Mattias och Mupparna	4
Bakgrund.....	6
1. inTRYCK – synen på funktionsnedsättningar	9
2. påTRYCK – utbildning av pedagoger.....	15
3. utTRYCK – att se elever utvecklas.....	19
4. avTRYCK – det som finns kvar efter projektet.....	23
5. Susanne och skaparläget.....	27
6. Framgångsfaktorer och hinder	31
7. Blockflöjttrummisen och jag.....	39
8. Dyslexi och musik.....	43
9. This will change the world!.....	51
10. Sagans kraft	57
11. Framtid handlar om livet självt.....	61
12. Kullagrets Musikalgrupp.....	69
13. Att tycka något är roligt är det viktigaste som krävs för att bli bra!	73
14. Låt oss aldrig mer avvisa ett barn på grund av funktionsnedsättning	77
Kontakter & Litteraturtips	80

© Sveriges Musik- och Kulturskoleråd, SMoK

Text (där inget annat anges): Stewe Gårdare och Håkan Sandh

Form: Ordförandet/Maria Westberg

Tryck: Davidsons 2011

ISBN 978-91-979555-0-8

För beställning av ytterligare exemplar se www.smok.se

Omslagsbild: Skulptur av Matti Karlsson

Inlagbilder: sid 8: Charlotte Erlandson, sid 14: Eva Henriksson, sid 18: Dennis Johansson, sid 22: Jenny Marcus, sid 25, 38, 42 & 50: Henrik Pätzke, sid 26: Ronnie Johansson, sid 30: Emmy Wallin, sid 56 & 76: Ateljé Inuti 2, sid 59: Anders Wettler, sid 60: Christina Forslund, sid 68: Kia Gardelius Mårtensson, sid 72: Mulualet Negash, sid 75: Matti Karlsson

Förord

LANDETS MUSIK- OCH KULTURSKOLOR erbjuder med sin kompetens en möjlighet till ökad kvalitet inom andra skolformer. Samtidigt behöver den egna frivilliga verksamheten utvecklas och bli tillgänglig för alla barn och ungdomar oavsett mentala, fysiska, kulturella, sociala, geografiska eller ekonomiska förutsättningar. Inga inträdesprov finns och skolorna förenar en bred basverksamhet med en mer yrkesförberedande verksamhet. Musik- och kulturskolorna är landets mest omfattande kulturverksamhet för barn och ungdomar och når ca 360 000 elever, inom flera konstarter. Som samordningsorgan har SMoK ett ansvar att arbeta för att göra verksamheten tillgänglig för alla barn och ge barn och ungdomar med funktionsnedsättningar möjligheter att vara aktiva kulturskapare och delta i kulturlivet.

Tillgänglighet är ett stort begrepp som innefattar allt från att bereda tillträde för deltagare som är rullstolsburna till förmågan att möta potentiella deltagare med exempelvis invandrarbakgrund, funktionsnedsättningar och socioekonomiska problem. Utvecklingsprojektet ”PASCAL – inTRYCK påTRYCK utTRYCK avTRYCK” har gett ett drygt 50-tal kommuner med deras musik- och kulturskolor nya verktyg för att möta nya grupper och individer utifrån deras förutsättningar och krav. Tyngdpunkten i projektet har varit att ge nya redskap för att möta människor med fysiska och psykiska funktionshinder. Från projektets början till dess slut har gruppen med funktionsnedsatta människor tredubblats som deltagare i musik- och kulturskoleverksamheten vilket var ett av projektets mål.

Sen kan vi ju fråga oss vem som har en funktionsnedsättning och vem som inte har det ... Kanske är den viktigaste kunskapen som projektet gett att alla är vi olika som människor och alla vill vi bli bemötta på ett sätt som passar just mig!

Det är min och SMoKs förhoppning att arbetet med att ge fler grupper och individer reellt tillträde till musik- och kulturskolan skall fortsätta med hjälp av de skolor som deltog i projektet. Goda exempel ger ringar på vattnet genom sin förmåga att inspirera och sprida kunskap till andra.

Pascal har gjort skillnad!

Per Sjöberg

ordförande i Sveriges Musik- och Kulturskoleråd, SMoK

Sen kan vi ju fråga
oss vem som har en
funktionsnedsättning
och vem som inte
har det ...

Mattias och Mupparna

Succén var
ett faktum!

NÄR JAG I BÖRJAN av 90-talet var relativt nyutträd rektor för kulturskolan i Södertälje satt jag en kväll bland publiken på Folkets Hus stora scen. En rad av kulturskolans grupper skulle framträda. En av grupperna hette Wasa Junior Brass och var skolans blåsorkester på högstadienivå. I den fanns Mattias – en charmig kille med Downs Syndrom. Han spelade sax. Kunde inte följa noter men satt med och visste när saxarnas partier skulle spelas. Hur det lät var inte det viktigaste. Mattias hade kul och var accepterad i gruppen. Som vanligt var även denna kväll signaturmelodin från The Muppet Show på repertoaren. Som vanligt skulle en elev spela den sista tonen i den avslutande kadensen, ett slags bröl som avslutade låten. Som vanligt var det en frivillig som skulle utföra detta hedersuppdrag. Mattias! Mattias skulle göra brölet! Några av er kanske minns att muppar var ett vanligt öknamn på intellektuellt funktionsnedsatta på den tiden. Min första känsla var panik. Hur reagerar folk på att just Mattias skall låta illa i mupparnas låt? Uppstår en pinsam tystnad? Kritik för att vi förlöjligar honom? Jag svettades igenom låten. Sista tonen, Mattias satte den i alla fall! Vad händer sedan? Publiken jublar. Mattias ställer sig upp med saxen över huvudet. The Winner takes it all. Jag hade inte behövt vara ängslig. Succén var ett faktum.

Jag tänker väldigt ofta på denna episod som säkert de flesta glömt. Förmodligen även Mattias. Ett skäl är att jag ofta återberättade den när jag åren som följde skulle berätta om vad kunskap är. Jag brukade framhålla att vi måste se vad Mattias deltagande gav honom för kunskap. Lärde sig Mattias att spela saxofon? Knappast. Men han lärde sig att vara en del av en orkester. Han lärde sig de olika instrumentens roller. Framförallt lärde han sig att det gick utmärkt att vara tillsammans med tjejer och killar i hans egen ålder. Han lärde sig också att han dög! Och orkestern lärde sig att umgås med Mattias på ett naturligt sätt. Jag propagerade för att denna kunskap var lika värdefull som att lära sig spela saxofon. Vi skulle helt enkelt inte ha för snävt kunskapsbegrepp i kulturskolan.

Det andra skälet att jag minns situationen är att flera saker senare har slagit mig. Jag skäms inte direkt över mitt synsätt på den tiden, men tycker idag att det var väldigt ytligt och okunnigt. Jag inser att jag inte hade några som helst förväntningar på Mattias. För mig kunde han inte lära sig spela, hans roll var att vara en del i orkestern i alla fall. Idag har jag sett så många exempel på en fantastisk kunskapsutveckling, på exempelvis musikområdet, från ungdomar med Downs syndrom. Jag visste helt enkelt inte att det gick att åstadkomma detta då. Och många är nog fortfarande omedvetna om det. Vi borde erbjudit Mattias något mer utmanande, där han kunde vuxit än mer, och i än högre grad blivit bekräftad.

... kulturområdet kan ge så otroligt mycket mer åt fler människor ...

Jag hoppas att denna bok på olika plan skall ge dig som läsare ett antal liknande aha-upplevelser, alternativt bekräftelser på, att kulturområdet kan ge så otroligt mycket mer åt fler människor och att vi alla, lite eller mycket "nedsatta", också kan ge så oerhört mycket mer till kulturlivet om vi får en chans att vara med.

Håkan Sandh

Musik- och
kulturskolorna finns
i 280 av landets 290
kommuner.

Bakgrund

SVERIGES MUSIK- OCH KULTURSKOLERÅD, SMoK, är en ideell, partipolitiskt och fackligt obunden förening där 94 % av landets kommuner som har musik- och kulturskolor är anslutna. Musik- och kulturskolor finns i 280 av landets 290 kommuner. 200 000 barn och ungdomar får varje vecka undervisning på sin fritid i något estetiskt ämne. Ungefär lika många tar del av musik- och kulturskolornas verksamhet genom samverkan med främst olika skolformer. Totalt nås med andra ord nästan 400 000 barn och ungdomar varje vecka. SMoKs uppgift är bl.a. att stötta kommunerna och stödja en utveckling av verksamheten vid deras musik- och kulturskolor.

I fortsättningen kommer vi i denna bok, för enkelhetens skull, beteckna musik- eller kulturskolorna som kulturskolor, oavsett vilket namn de själva valt.

SMoK är det enda nationella samordningsorganet för kulturskolor och har därför ett självpåtaget övergripande uppdrag, tillsammans med kommunerna, att även nå de handikappolitiska målen och öka verksamhetens tillgänglighet för barn och unga med funktionsnedsättningar.

För att få reda på om barn och unga med funktionsnedsättning var delaktiga i kulturskolornas verksamheter genomförde SMoK en förstudie 2003. Den kunde genomföras tack vare ett ekonomiskt stöd från Kulturrådet. Rapporten vi tog fram byggde på intervjuer och enkäter riktade till ledare och lärare. Den visade att tillgänglighet, kompetens, utrustning, ekonomi, ambitioner och medvetenhet skiljde sig åt mellan olika kulturskolor. Goda ambitioner och exempel fanns, men överlag fanns mycket kvar att göra innan verksamheten var tillgänglig för alla barn och ungdomar. Rapporten visade att antalet inskrivna elever med funktionsnedsättning var lågt¹.

¹ Enligt enkätsvar hade 19 % av skolorna fler än 10 elever med funktionshinder, 60 % har färre än 10, 14 % inga alls och 7 % visste inte.

Cheferna på skolorna uppgav att det största hindret för att ta in fler barn med funktionsnedsättningar inte var bristen på pengar och bra lokaler, utan bristen på kunskap. För att aktivt kunna arbeta för en förändring ville vi därför starta ett projekt där inriktningen var att verksamhetsutveckling bäst sker genom kunskapsutveckling av, och i dialog med, lärarna. Vi ville med ett projekt undanröja hinder som fanns för deltagande på samma villkor som gäller för alla andra barn. Vi sökte och fick medel av Arvsfonden till projektet PASCAL – inTRYCK påTRYCK utTRYCK avTRYCK.

PASCAL
inTRYCK
påTRYCK
utTRYCK
avTRYCK

Vi har beskrivit projektet, och resultaten av det, mer utförligt i en projektbeskrivning som finns hos Arvsfonden. Kortfattat kan vi konstatera att projektet har varit mycket framgångsrikt och att antalet barn och ungdomar med funktionshinder som nu finns inom musik- och kulturskolorna är tre gånger fler än före projektet. Definitionerna av vem som är funktionsnedsatt kan diskuteras, men vi bad helt enkelt alla att ange antal elever utifrån samma definition som vid projektets början.

Vid projektets start hade några kommuner en bra verksamhet sedan lång tid tillbaka – som Stockholms kulturskola med en egen verksamhetsdel kallad Resurscentrum. Andra hade viss verksamhet men fick först i och med projektet status som en viktig egen del av kulturskolan – som Kullagret i Örebro kulturskola. Andra kommuner startade från noll. Några inbjöd elever med intellektuella funktionsnedsättningar till grupper med musiklektioner, dans, teater och bildkonst – som i Växjö, Värnamo, Karlskrona och Lund. Körer bildades – som i Umeå. I Solna startades en teatergrupp med ungdomar med aspergers syndrom. I Västerås tryckte kulturskolan upp en egen folder för elever med funktionsnedsättningar. Exempelen är många och väldigt olika. Någon sammanställning av alla kommuners konkreta arbete har vi tyvärr inte klarat av att genomföra.

Generellt hade många av de verksamheter som startade barn och ungdomar med intellektuella funktionsnedsättningar som målgrupp. Detta beror på – anser vi – att de är en klart definierad grupp som kan nås till gruppaktiviteter. Mer om detta nedan. Projektet har parallellt med detta vidgat synen inom kulturskolorna på vad funktionsnedsättningar kan vara – men många av de elever som då berörs finns inte i specifika grupper utan inom alla delar av musik- och kulturskolornas verksamhet. Inkludering eller inte – fördelar och nackdelar – var en fråga som följde projektet hela tiden.

Denna bok skall komplettera den formella rapporten och vi har ambitionen att den skall vara en självständig och lättillgänglig skrift av värde för alla som är intresserade av pedagogik, arbete med funktionsnedsättningar och kultur. En hel del av resonemangen i första delen av boken tar sin utgångspunkt i kulturskolornas verksamhet, men vi tror de är så allmänna att de är generaliserbara på många andra verksamheter. I bokens andra del kommer en del av våra föreläsare och en deltagare inom projektet till tals. De inspirerade oss att tänka nytt, och vi hoppas att de även via denna bok, skall inspirera er.

inTRYCK

– synen på funktionsnedsättningar

VÅRT MÅL I PASCALPROJEKTET var att fördubbla antalet elever med funktionsnedsättning inom kulturskolans verksamhet. En av de första frågorna vi ställde oss var därför hur vi skulle beräkna antalet elever med funktionsnedsättning vid projektets start och avslutning. Ganska snart kom vi fram till att det egentligen var omöjligt.

Vem ser du själv framför dig när begreppet funktionsnedsättning nämns? I projektet framgick att det kan vara väldigt olika bilder som utkristalliseras. När elever på designutbildning på Mälardalens högskola i Eskilstuna skulle samverka med vårt projekt, genom att konstruera hjälpmedel inom musikområdet, framträdde bilder av personer utan armar eller ben som önskade spela gitarr eller piano. Bland kulturskolornas lärare och chefer var det istället elever inom särskolan som ofta blev synonyma med gruppen funktionsnedsatta. Inom särskolan finns en väl definierad grupp och en naturlig kontaktyta med skolledning.

Ingen av bilderna är felaktig. Men båda riskerar att begränsa synen på vilken grupp vi skall diskutera/förändra vår verksamhet för. Det finns så väldigt många andra grupper och individer med små eller stora funktionsnedsättningar att ta hänsyn till när vi planerar vår verksamhet. På det sättet kan tyvärr dessa bilder av vem som personifierar begreppet funktionsnedsättning bli ett problem.

Vilka elever på kulturskolorna bör vi då räkna till de funktionsnedsatta? Gäller det ett fåtal eller kan det till och med vara så att vi alla är funktionsnedsatta i någon specifik situation? Hur skall vi i en kulturskolas verksamhet ta hänsyn till allergier, lindrigare hörselnedsättningar, dyslexi eller diabetes? Alla sådana funktionsnedsättningar som i vissa sammanhang inte alls påverkar verksamheten men i andra fall gör det väldigt mycket. Var går den gränsen? Hur långt kan verksamheten anpassas till

exempelvis olika allergiska besvär? Flera av denna typ av funktionsnedsättningar är sådana att det inte handlar om individuellt anpassad verksamhet för just detta barn utan generella åtgärder som bra ljudmiljö, välstädat och ett brett register av olika metodik för olika lärstilar.

Några funktionsnedsättningar är också kopplade till funktionsupphöjningar. Eller vad skall man kalla det? Synskadade upparbetar bättre hörsel, dyslektiker är kanske mer kreativa, ADHD-barn har mer energi. Vad är problem och vad är möjlighet?

Synen på funktionsnedsättningar, psykiska och neurologiska, såväl som andra funktionsnedsättningar blir alltmer uppmärksammade. Larmrapporter kommer om självskadebeteenden bland flickor. ADHD och andra närliggande diagnoser ökar i antal. Självklart påverkar denna utveckling alla samhällsfunktioner. Kulturskolan är i det fallet – lyckligtvis – inget isolat som bara behöver välkomna ”normala” barn. Frågan är hur denna förändring av samhället i stort redan har och kommer att påverka kulturskolan? Vi återkommer till det. Först lite mer kring funktionsnedsättningar och synen på dem.

År 2002 sökte inom ett vårdområde 921 elever i åldern 13–18 år vård för det som är eller kan vara ADHD. Sju år senare är motsvarande siffra 7 823!²

Ulla Ek, professor i specialpedagogik med inriktning mot neuropsykologi och neuropsykiatri, Specialpedagogiska institutionen, Stockholms universitet, har under 2002–2010 följt elever i en skola norr om Stockholm. Normalt ser man att 3–6 % av eleverna har ADHD. I denna studie testades samtliga elever för att hitta alla med koncentrations- och inlärningsvärigheter. Den förmodade andelen var ca 10 %. Resultatet 34 %!

Vi har inte kompetens att här avgöra hur mycket av sådana här koncentrationsvärigheter som fanns – utan att uppmärksammas – i en skola även på 1960-talet. Det är i vart fall vanligt att idyllisera och felaktigt tro att inga elever hade problem i skolan på den tiden. Samtidigt är det svårt att komma ifrån att andelen elever med koncentrationssvärigheter har ökat. Sett ur den aspekten är det naturligtvis nödvändigt för både skolan och kulturskolan att förhålla sig till denna stora andel elever med koncentrationssvärigheter. Det kräver förmodligen både en annan organisation av och ett annat innehåll i undervisningen.

I Tyskland gav psykiatern Manfred Lütz förra året ut en bästsäljande bok som på tyska heter *IRRE! Wir behandeln die Falschen – Unser problem sind die Normalen*. Mottagandet av boken visar att han träffar en öm punkt i det västerländska samhället.

² Socialstyrelsens patientregister enligt SvD 2010-10-22

Samtidigt är det
svårt att komma ifrån
att andelen elever
med koncentrations-
svårigheter har ökat.

Det har inom PASCAL – inTRYCK påTRYCK utTRYCK avTRYCK ofta känts som om indelningen av personer i de med ”funktionsnedsättningar” och övriga ”normala” leder i fel riktning. Pär Johansson i Glada Hudikteatern brukar tala om utvecklingsstörda och normalstörda. En bra bild. Skall vi även prata om funktionsnedsatta och normalnedsatta? Eller kan vi komma från grupptänkandet och se mer till varje unik individ? Är det vårt ”normalitetstänkande” som skapar problemen? VI vill så gärna göra något bra för DOM funktionshindrade. Med en annan människosyn inkluderas även alla funktionsnedsatta i begreppet VI. Och denna bok behövde inte skrivas.

Att ta hänsyn till en funktionsnedsättning innebär heller inte alltid att anpassa i traditionell mening. Jag, Håkan, har en gammal vän med en högerarm som blev skadad i samband med förlossningen. Det hindrade honom inte från att välja gitarr som ett instrument för hobbymusicerande. Han fick med vänster arm lyfta upp högerarmen på gitarren och kunde sedan hitta en teknik att spela med högerarmens fingrar som hade viss rörlighet. En annan vän som var elev på kulturskolan i Södertälje har även han en skadad arm. Och valde slagverk som sitt instrument. Lyckades över all förväntan och blev en duktig slagverkare. Är idag professionell sångare. Båda dessa exempel visar att en funktionsnedsättning ibland kan bidra till att någon vill göra just det som alla andra anser är omöjligt. Glöden att visa att det går, gör att de flesta problem också går att lösa. Ibland. Vi skall i vart fall inte inom kulturskolorna undvika att presentera möjliga val för att vi själva tror de kan vara för svåra för eleverna.

Hur många elever slutar på musik- eller kulturskolans undervisning pga. att hänsyn inte tagits till deras speciella inlärningsmöjligheter? Vi vet att många elever avstår från att söka till kulturskolan av detta skäl. Det har flera föräldrar vittnat om. Vi tror att det också är många som slutar för att de exempelvis har svårt att förstå notläsning utan att detta anges som orsak. De kanske uppger att de tyvärr inte har tid att fortsätta pga. flera andra intressen. Vi vet också, genom en undersökning utförd av Svenska Very Special Arts, att de estetiska högskolorna är de sämsta av alla på universitetsnivå att ta emot elever med funktionsnedsättningar. I värsta fall är det ett resultat av hur dåligt kulturskolorna lyckats motivera elever med funktionsnedsättning att börja och/eller fortsätta.

När det gäller utformning av olika produkter används ofta begreppet design för alla. Skall även vi inom kulturskolan utforma vår verksamhet utifrån design för alla? Vi tror det är den mest framgångsrika åtgärden. Men den är inte enkel. Hur presenteras exempelvis kulturskolornas verksamhet i samband med rekrytering? Inkluderas elever med olika funktionsnedsättning i det arbetet? Hur tar skolorna emot ansökningar/anmälningar? Är det enkelt för alla med olika önskemål pga. av en funktionsnedsättning att anmäla detta? Har vi speciellt information för alla med funktionsnedsättning?

Glöden att visa
att det går, gör att de
flesta problem också
går att lösa.

Eller skall det på anmälningsblanketten finnas en ruta där eleven kan fylla i sina speciella funktionsmöjligheter? Hur arbetar vi med olika inlärningsätt så att alla elever kan hitta sitt inlärningsätt? Ligger ansvar på detta på varje lärare eller kan elever välja olika lärare och inriktningar beroende på inlärningsätt, exempelvis mer gehoarsbaserad undervisning eller mer notbunden? Är det självklart för alla som söker att dessa olika inriktningar finns? Presenteras de?

Det är viktigt att betrakta svårigheter för en elev som något som skapats i ett samspel mellan individen och omgivningen, i detta fall kulturskolan. Det är inte "fel" på eleven och inte heller "fel" på läraren. Åtgärder måste ses i ett större sammanhang och bli ett ansvar för hela skolans personal att skapa förutsättningar för inkluderande undervisning. Detta synsätt diskuteras inom barn- och ungdomsskolan och gäller i minst lika hög grad för kulturskolan.

Finns särskilda behov?

Finns särskilda behov? Nej, som en av våra föreläsare uttryckte det: "Det finns inga särskilda behov, alla barn och ungdomar har ungefär samma behov. Däremot kan det behövas särskilda åtgärder för att tillfredställa dessa normala behov hos vissa barn."

Ett hinder för inkludering som ofta nämns är rädsla från lärarhåll att ta sig an dessa elever. En förståelig rädsla som inte kan ignoreras. Det är viktigt att alla lärare känner sig trygga i sin uppgift. Fortbildning och askultation eller studiebesök kan förändra attityder och ta bort rädslan. Bland lärarna i Pascal-projektet var det många som vittnade just om detta. "Nu är jag inte rädd längre" var en vanlig kommentar.

En annan fälla att ramla i är att betrakta arbete med elever med funktionsnedsättning som någon form av uppoffrande och osjälviskt arbete som skall beundras extra. Vad många lärare istället nämner är att dessa elever ofta ger både bättre och mer tydlig positiv feedback än andra elever. Det är snarare, menar många, en större anledning att ta sig an denna målgrupp av egoistiska skäl än tvärtom. Stefan Einhorn har skrivit en bok om att det "lönar sig" att vara snäll. Kanske kan resonemanget tillämpas även här. Det är väl också så att vi alla uppskattar någon som övervinner svårigheter. Vi gläds alla med någon som trots dåliga förutsättningar lyckas. Pedagogiskt arbete med funktionsnedsatta är inget högstatusområde. Men det borde vara det.

Slutligen handlar allt om att vi behöver en gemensam värdegrund; alla människors lika värde och att alla barn och ungdomar skall kunna hitta sin plats i en kulturskola. Sådana målsättningar blir lätt klyschor. Tas de på fullaste allvar blir de centrala. Utmaningen består av att se alla barn, se och förstå deras funktionsnedsättningar – och sedan bortse från dem och bara se alla funktionsmöjligheter. Alla människor har samma värde – därför måste de behandlas olika.

- Information och anmälningsblanketter på kulturskolor måste uppmuntra föräldrar och elever att lämna information om särskilda önskemål och/eller upplysningar kring undervisningen. Anmälningsblanketten bör innehålla två rutor; en där föräldrarna kan kryssa i att de vill bli kontaktade innan eleven skall börja och en där särskilda förhållanden kan anges. Gärna uttryckt som eventuella allergier, andra funktionsnedsättning, önskemål om särskild inriktning på undervisningen som kan ha betydelse att skolan känner till.
- Kulturskolan skall organisera sig så att eleverna börjar på skolan, inte på en särskild kurs hos en särskild lärare. Skolan bör kalla eleven, gärna till en gemensam välkomstdag. Eleverna bör få ett samtal med en representant för skolan i samband med starten. På en mindre skola kanske med den lärare som är mest aktuell att ta emot eleven, kompletterad med en kollega, på en större skola kan alla ämnen presenteras och ett samtal föras med två lärare ur olika ämnesgrupper. Eleven och föräldern bör hela tiden på skolan aktivt informeras om att det finns möjlighet till särskild hjälp samt möjlighet att byta inriktning och lärare. Eleverna skall även vad gäller elevstatistik mm börja och sluta på kulturskolan, inte på en enskild kurs. Detta för att förstärka synsättet att kulturskolan är en skola/kulturverksamhet, inte ett antal parallella egna "firmor" för enskilda lärare.

Notera att båda dessa åtgärder dessutom bygger på "design för alla". Skolan fungerar bättre för elever med funktionshinder men åtgärderna skapar samtidigt bättre förhållanden för alla elever.

2.

påTRYCK – utbildning av pedagoger

VILKEN UTBILDNING av pedagoger behövs? Lite förenklat kan frågan delas upp i tre delar; vilken grundutbildning behövs, vilken fortbildning behövs och vilken utbildning med möjlighet till fördjupning och specialisering behövs?

Vilken grundutbildning behövs?

Alla lärare måste ha någon form av beredskap för att det inte finns några ”normala” barn. Att alla lärare skall lära sig mycket om olika funktionsnedsättningar och metodik för speciella funktionsnedsättningar är däremot att skjuta över målet. Istället anser vi att varje student i sin lärarutbildning skall möta tre saker; en orienteringskurs kring normalitet och funktionsnedsättning, övnings elever/grupper med uttalade funktionsnedsättning och VFU inom särskolan. Det studenterna lär sig i dessa sammanhang har de nytta av i alla pedagogiska sammanhang framöver. Förhoppningsvis ger det en inblick som även bidrar till en bättre värdegrund.

Vilket behov av fortbildning finns?

Vi tycker att frågan är svår att svara på utan att också beröra organisationsfrågan. Synsättet ovan när det gäller om kulturskolan är en gemensam organisation med många anställda eller ett antal enskilda ”firmor” avgör vem som behöver vilken kompetens. Enligt vårt synsätt är det lämpligt ett par av lärarna på varje kulturskola skall ha en något djupare kunskap inom området funktionsnedsättningar. I sämsta fall innebär det att dessa lärare får ansvar för alla elever med funktionsnedsättningar. I bästa fall innebär det att dessa lärare blir en gemensam resurs inom kulturskolan. De bör då ha en roll som liknar specialpedagogens – att ge råd och stöd åt kollegor på skolan när elevernas behov eller önskemål skapar konflikt i förhållande till resursfördelning,

... skall vi få en kulturskola för alla måste olika elever få olika mycket resurser för att nå sina egna mål.

utmanar skolans kompetensnivå och/eller kräver förändringar i skolans sätt att arbeta på. Dessa lärare skall också ha kunskap om var hjälp kan sökas, ex ha kontakt med Specialpedagogiska skolmyndigheten eller lokala specialpedagoger/speciallärare. Vi tror det viktigaste är att få bort synsättet att denna typ av svårigheter i undervisningen skall lösas av elevens lärare själv, det bör alltid vara SKOLANS sak att hantera undervisningens utformning.

Med detta synsätt finns ett fortbildningsbehov av lärare som dels efter denna har kunskap om olika typer av funktionsnedsättningar, men också en del om att leda kollegiala pedagogiska samtal, samt en del om samhällets organisation och resurser inom området specialpedagogik. Det behov av fortbildning vi mött inom Pascal-projektet visar att det finns ett fortsatt behov av ungefär samma sorts fortbildning även under kommande år.

Självklart behövs denna fortbildning också för cheferna för verksamheten. De behöver framförallt förståelse för att skall vi få en kulturskola för alla måste olika elever få olika mycket resurser för att nå sina egna mål. De behöver också en förståelse för att all undervisning måste bygga på olika inlärningssätt, vara multimodal, dvs. använda ljud, tal, bilder, tecken (ex noter) och text parallellt.

Vi ett tillfälle i vintras var jag, Håkan, på en föreläsning på Specialpedagogiska Institutionen på Stockholms Universitet. Ämnet var konst och specialpedagogik. Jag trodde att det skulle handla om hur man kan arbeta med de estetiska ämnena inom specialpedagogikområdet. Det var fel. Efter föredraget frågade jag om inte det var ett aktuellt område att diskutera inom specialpedagogiken. Övriga åhörare, säker i huvudsak specialpedagoger och speciallärare, sa med en röst att det var väl ändå lite naivt att komma med sådana önskemål. "Idag gäller bara måluppfyllelse!" suckade flera av dem. Visst, det är väl utmärkt så länge måluppfyllelse handlar om alla skolans mål. Underförstått var att med måluppfyllelse menade alla svenska, matematik och engelska. Är skolan verkligen inget annat än detta idag?

Vilket behov av specialisering behövs?

Under projektets gång har vi vid många tillfällen diskuterat behovet av en speciallärar-examen på estetisk grund. En del musik-, dans-, drama- och bildlärare vi mött har gått en speciallärarutbildning, men sedan inte alls kunnat ta tillvara de kunskaper de haft med sig från det estetiska området. Vi är övertygade om att en speciallärarutbildning som gjorde det skulle ge mycket kompetenta och attraktiva speciallärare! Deras arbetsmarknad skulle kunna vara i princip densamma som för andra speciallärare inom grundskolorna. Dessutom måste det skapas tjänster för dem att söka på kulturskolorna där innehållet på en del eller hela tjänsten motsvarar det som skissats ovan.

På större kulturskolor skulle en speciallärare på estetisk grund kunna vara heltidsanställd. Idag finns exempelvis i Stockholm en enhet kallad Resurscentrum där denna typ av lärare skulle platsa. Liknande centra finns på Örebro kulturskola, men är i övrigt sällsynta. På andra skolor finns istället behov av fler lärare med fortbildning som vi skissat ovan. Även där skulle dock en speciallärare kunna få en tjänst.

Vi ser också ett stort organisatoriskt problem när vi lyfter blicken över kommungränserna. Vi anser att det är orimligt att alla små kommuner skaffar sig hög kompetens inom kulturskolorna inom detta område. De kan med fördel samverka med grund-/gymnasie- och särskolorna i sina kommuner och där hitta viss kompetens, men vi anser att det också finns ett stort behov av samverkan mellan kommunerna när det gäller vissa ungdomar med funktionsnedsättningar. Ett extremfall är internatskolorna för döva/hörselskadade i Örebro. Där kom det problem vi åsyftar i klar belysning. Örebro kommun ville inte ta emot elever från andra kommuner i sin kulturskola. Elever på internatskolor skulle därmed behöva åka till sin hemkommun för att gå i deras kulturskola. Detta är orimligt och har nu glädjande nog lösts inför 2011. Det generella problemet i alla andra kommuner återstår dock. Kulturskolornas elever har någon form av ”kommunarrest”. Har grannkommunen en bra verksamhet för en elev kan man inte söka sig dit utan att mantalsskriva sig i den kommunen. (Några få undantag finns. I några kommuner kan man mot högre avgift få plats även om man inte är bosatt i kommunen) Detta gäller inte bara elever med funktionsnedsättning, men det blir särskilt problematiskt i dessa fall. Om vi jämför med idrottssidan så finns där inga som helst problem för ett barn eller en ungdom att delta i grannkommunens idrottsförenings verksamhet. Det kommunala bidraget utgår även till grannkommunens ungdomar. Varför gäller detta inte inom kulturområdet? För att det är en verksamhet som för det mesta är kommunalt driven? Vi menar att detta är orimligt och särskilt drabbat elever med funktionsnedsättningar där lämplig verksamhet inte kan finnas i alla kommuner. Vi ser därför behov av både att kommunarresten upphör och att regionala verksamheter startas. Till dessa bör vi knyta speciallärare på estetisk grund.

- En ny variant av speciallärarutbildningen bör startas på ett universitet i samverkan med en eller flera estetiska högskolor/universitet
- Kulturskolornas lärare bör erbjudas kontinuerlig fortbildning inom området funktionsnedsättning
- Alla elever måste på sikt kunna välja vilken kommuns kulturskola de vill anmäla sig till. Denna förändring kan lämpligen inledas med att alla med diagnosticerad funktionsnedsättning får denna möjlighet.

3.

utTRYCK – att se elever utvecklas

BARN OCH UNGDOMAR behöver synas i samhället. De har ett behov av att bli uppmuntrade och få bekräftelse genom att få möjlighet att visa upp vad de presterat. Detta är inget särskilt behov, det är ett normalt behov hos alla barn. Även de med en funktionsnedsättning.

Som för alla barn innebär skapandet i första hand en lustfylld aktivitet för stunden. Jag; Håkan, minns min egen son som i treårsåldern älskade att måla men tog jag inte från honom bilden i tid försvann samtliga motiv i en brun sörja när alla färger hade blandats över hela arket. Då var "berättelsen" dvs. målningen slut. Våra intressen kom ibland i konflikt; jag ville bevara något motiv, han ville slutföra berättelsen. Man kan säga att jag hade ett vuxet icke-kreativt produktinriktat synsätt och han ett kreativt och skapande synsätt. (Jag har i alla fall tre målningar från denna period bevarade ...)

Trots detta finns det, i vart fall i lite högre ålder, också ett behov av att slutföra ett konstnärligt arbete och få visa upp resultatet. För att få bekräftelse men också för att kunna få ett eget perspektiv på sitt lärande. I bästa fall med hjälp av en pedagog, men också genom kommentarer från vänner och föräldrar. Det blir en viktig del av lärandet. Ett avstamp att ta ny sats ifrån. Alla barn och ungdomar behöver få visa upp sitt kunnande på scener och salonger såväl som på utställningshallar och museer. I slott och koja.

När det gäller barn, ungdomar, och vuxna, finns ovanpå detta ett behov av att bli sedd och bekräftad som person. Ibland kan det vara svårt att skilja det ena från det andra. Skall vi få en gemensam värdegrund att människor är olika men lika värda måste alla olika människor synas och ta plats. Det går inte att säga att alla har lika värde och sedan acceptera att bara vissa barn har tillgång till det offentliga rummet.

Vad gör man med
en snäcka om man
ej får visa den?

ur Vem skall trösta knyttet,
av Tove Jansson

Idag finns en rad intressanta exempel på verksamheter där det professionella konstnärliga skapandet hos vuxna med någon form av funktionsnedsättning kommer i fokus. Christel Nilsson på Kulturcentrum Skåne uttryckte det så att vi inte bör fråga oss vad kulturlivet kan tillföra de funktionsnedsatta utan vad de funktionsnedsatta kan tillföra kulturlivet. På MOOMs-teatern i Malmö finns professionella skådespelare med intellektuella funktionsnedsättningar. I England finns i den professionella gruppen StopGAP rullstolsburna dansare. Snart finns de även som skådespelare på Dramaten. Eller?

VI FÖRESLÅR DÄRFÖR ...

- Stöd bör ges till yrkesförberedande kurser inom det konstnärliga området specifikt för vissa grupper av ungdomar med funktionsnedsättning
- Högskolor/universitet med lärarutbildningar inom det estetiska området bör få ett specifikt uppdrag att öka andelen elever med funktionsnedsättning. De bör också ges ett uppdrag att se över vilka delar av deras intagningsprocesser som missgynnar elever med olika funktionsnedsättningar.

EN VACKER DAG

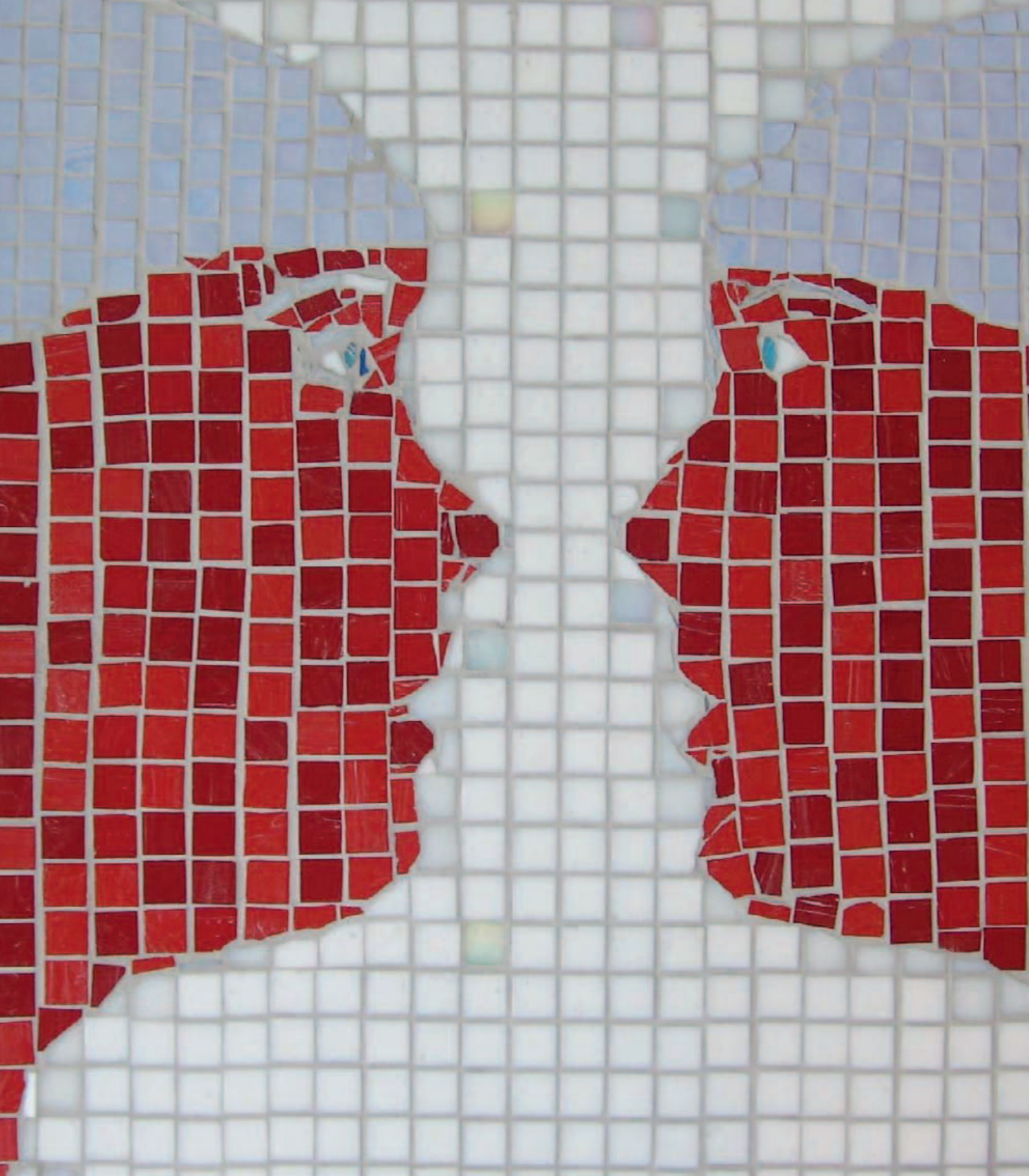
En vacker dag
när jag känner att jag klarar det
Då känns det bara bra
jag är inte nervös

En vacker dag
när jag känner att jag klarar det
Då känns det bara bra
jag är inte nervös

Man skapar en bra stämning
som är härlig
Jag kan släppa taget
och våga sjunga ut.

En vacker dag
när jag känner att jag klarar det
Då känns det bara bra
jag är inte nervös

Text: Jimmy Lindgren, kulturarbetare på Kulturcentrum Skåne
(Jag tycker det, säger dom 2008)

4.

avTRYCK – det som finns kvar efter projektet

DET ÄR VÄLDIGT SVÅRT att avgöra om Pascalprojektets största avTRYCK är ökad kunskap eller en förstärkt värdegrund i kombination med ändrad attityd till både ”målgrupp” och den egna möjligheten att ta sig an den. Båda delarna är naturligtvis viktiga – ändå känns det ofta som att värdegrunden – snarare än kunskapen – kommer först.

Vi uppfattar det som att samhället generellt har blivit mer tolerant mot det så kallade avvikande. Det gäller frågor kring etnicitet, sexualitet men också funktionsnedsättningar. Det är ännu inte lika accepterat att få psykiska problem som att bryta armen. Men riktningen går åt det hållet. Därmed har det arbete vi genomfört i projekt Pascal också, som någon av deltagarna på ett tidigt skede uttryckte det, legat i tiden. Det har varit en våg vi med glädje surfat vidare på.

Avslutningsvis menar vi att projektet på ett kraftfullt sätt har lyft upp frågor kring funktionsnedsättning inom musik- och kulturskolorna. Projektets idéer och resultat behöver nu tillvaratas på flera olika sätt. Vi tror det viktigaste är att det nu får ett starkt fäste också inom lärarutbildningarna med fokus på musik- och kulturskolorna och att vi får en speciallärarutbildning på estetisk grund. Just nu saknas lärarutbildning avsedd för musik- och kulturskolorna. Behovet av ett utvecklat arbete gentemot ungdomar med funktionsnedsättningar är bara ett ytterligare argument för att återinföra en sådan lärarutbildning.

PASCAL – inTRYCK påTRYCK utTRYCK avTRYCK fortsätter nu i lite olika skepnader. Inom SMoK arbetar vi med projektets frågor inom ett stort EU-projekt, KRUT, i samverkan med Norge och Danmark. Vi arbetar även med utbildningsdagar inom ett annat EU-projekt. Sist, men inte minst, har en förening bildats som

För mig har projektet varit mycket värdefullt. Nu kommer jag att våga ta mig an ALLA elever. Jag kommer inte att vara rädd för att misslyckas, utan tvärt om, jag kommer att våga prova.

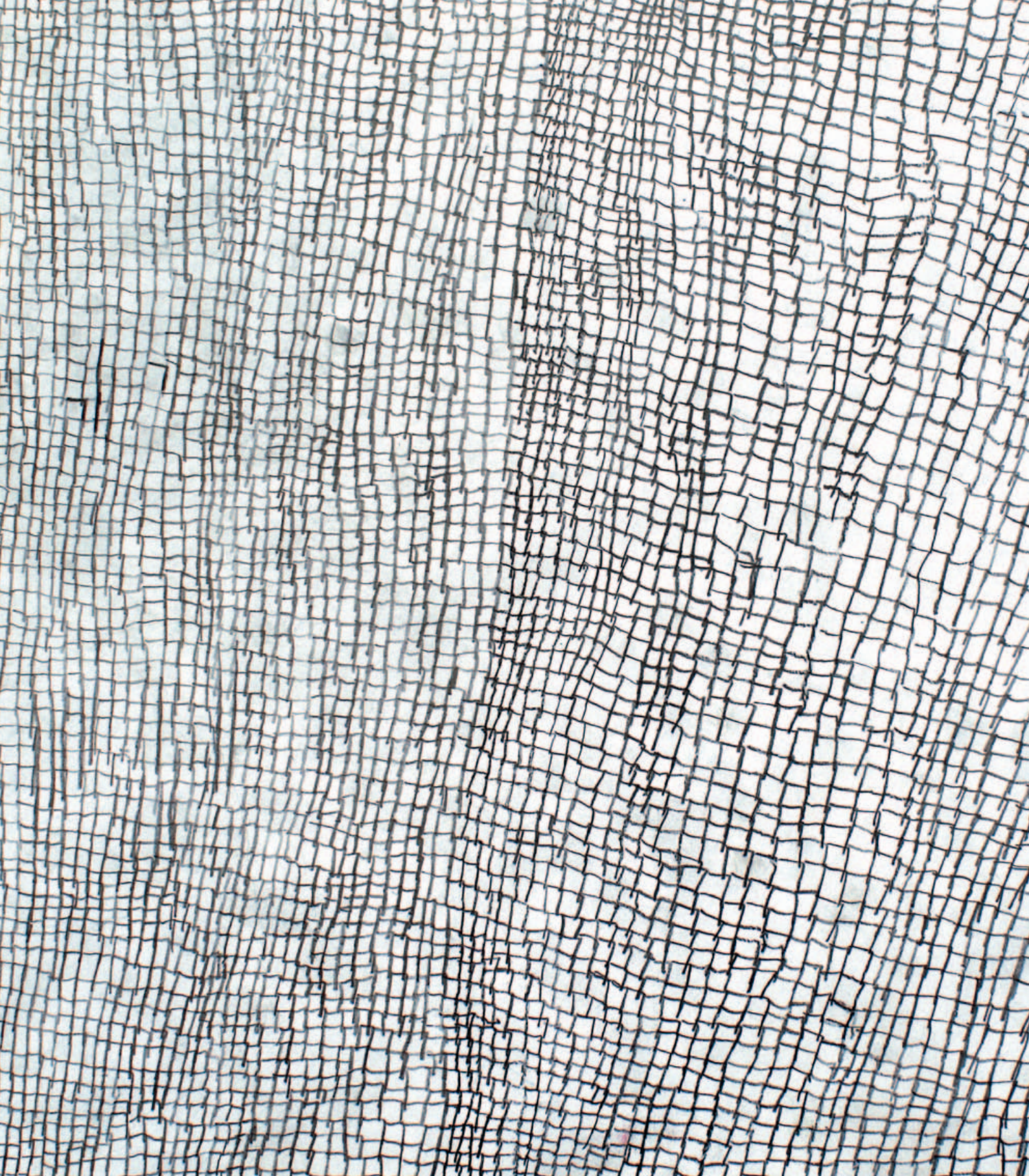
ett avTRYCK av projektet; föreningen PASCAL – inTRYCK påTRYCK utTRYCK avTRYCK. Föreningen arbetar vidare i projektets anda, alla barns rätt att själva utöva kultur.

VI FÖRESLÅR DÄRFÖR ...

- Ge högskolor och universitet ett uppdrag att utarbeta en ny lärarutbildning med direkt fokus på musik- och kulturskolornas behov. Ge denna utbildning en obligatorisk kursdel kring funktionsnedsättningar.
- Utvidga läraryftet till att omfatta även anställda på musik- och kulturskolor. Erbjud fortbildning inom området funktionsnedsättningar.
- Ge SMoK och föreningen PASCAL– inTRYCK påTRYCK utTRYCK avTRYCK stöd så att det finns möjlighet att sprida erfarenheter från projektet vidare, och då samtidigt ta tillvara den entusiasm som idag finns för dessa frågor inom musik- och kulturskolor över hela landet.

Stewe Gårdare och Håkan Sandh

5.

Susanne och skaparläget

JAG VILL AVSLUTA med ytterligare en anekdot från ungefär samma tid som den i början av boken, den om Mattias och mupparna.

Det är alltså tidigt 90-tal. Kulturskolan i Södertälje har redan i många år under sista sommarlovsveckan arrangerat Skaparläger för ungdomar i 9–12 år. Dagläger med lunch och fika och ett entusiastiskt skapande hela dagarna. Måleri, steel-pan, låtskrivande, teater, skulptur, kör, film, akrobatik, jonglering och skivverkstad. Barnen fick välja inriktning. Jag och en god vän som är författare skulle för andra året i rad hålla i lägets skivverkstad med tjugo deltagare.

Väldigt snabbt under första dagen fick vi klart för oss hur läget i gruppen såg ut. Tjugo motiverade och intelligenta och trevliga barn. Ett barn stack dock ut – Susanne (fingerat namn). Hon kunde plötsligt högt och ljudligt börja prata om något för situationen helt irrelevant. Något hon suttit och tänkt på. Ganska snabbt blev det ett irritationsmoment för gruppen. Hon störde helt enkelt och kom helt utanför gruppen även på kompisnivå. Mer eller mindre utstött. Hon kunde heller inte skriva något som hängde samman med övrigas texter. Lösningen blev att jag i stort ägnade veckan åt att bara arbeta tillsammans med henne och min kollega fick ta hand om övriga nitton. Om man jämför vår situation med den i grundskolan hade vi en bra lärartäthet och kunde reda ut situationen på ett hyfsat sätt. Det handlade ju också bara om en vecka.

Ett par veckor senare, tillbaka på rektorsstolen, fick jag besök av en dramalärare som sa att en elev var så jobbig och att hon förstört de två lektioner de hittills haft. Kunde jag ordna så att hon fick sluta i gruppen? Annars skulle nog övriga elever sluta. När jag hörde hennes namn förstod jag situationen. Det var naturligtvis Susanne. Hon hade välutbildade föräldrar som inget hellre ville än att hon skulle fungera hos oss – kanske till skillnad från hur det var i den vanliga skolan. En högst begriplig önskan.

Ganska snabbt blev
det ett irritations-
moment för gruppen.

Som jag minns det hade vi ett samtal med mamman som förstod situationen och flickan slutade i gruppen. Detta är motsatsen till solskenshistoria. Det känns som ett genant misslyckande nu femton år senare.

Hur borde jag ha agerat?

Så här tänker jag idag: När Susanne anmälde sig till Skaparläget borde vi haft en liten ruta med "Något särskilt vi skall ta hänsyn till när det gäller NN" och en ruta för "Kontakt önskas". Vi hade kanske på det sättet fått information och tips hur vi kunde agera för att bättre bemöta Susanne. Kanske. Många föräldrar vill ge sina barn en ny chans, att de får vara ett oskrivet blad. Förståeligt, men ofta fel. Ett försök att få information hade ändå varit att föredra.

Det större felet begicks när vi inte hade koll på eleverna vi hade haft på skaparläget, när de veckan efter kom till den "vanliga" kulturskoleundervisningen. Vi som kulturskola skulle diskuterat med Susannes föräldrar direkt efter skaparläget, och tillsammans med dem, och kanske andra med kunskap om hennes situation, riggat ett bra koncept för undervisning. I drama eller något annat.

Det största felet var naturligtvis att vi bara släppte Susanne med sitt misslyckande när hon inte fungerade i gruppen. Det var det stora sveket och, tycker jag i efterhand, helt obegripligt. Vi tyckte att vi var "tvingade" att lösa en problematisk situation. Det var kanske nödvändigt att flytta Susanne ur gruppen. Men i det läget skulle vi naturligtvis skapat ett alternativ för henne. Allt annat är ett solklart fall av diskriminering. Ingen framförde den åsikten ... då.

Hur skulle det se ut idag i motsvarande situation?

Bättre hoppas jag.

Håkan Sandh

EN DIKT OM MUSIKEN

När jag är ensam då är jag ett med musiken.

När jag gråter då gråter jag med musiken.

När jag är glad då är jag glad till musiken.

När jag dansar då dansar jag med musiken

När jag är med mina vänner då lyssnar vi på musiken

då är vi mitt i musiken.

När jag spelar då spelar musiken med mig.

När jag ler då ler jag till musiken.

När jag går till jobbet då går jag till musiken.

När jag tänker då tänker jag på musiken.

När jag sover då sover musiken med.

Text: Eva Henriksson, kulturarbetare
på Kulturcentrum Skåne (Vidare 2007)

6.

Framgångsfaktorer och hinder

DET HÄR AVSNITTET är tänkt som en tipskatalog för främst musik- och kulturskolor som startar verksamhet med inriktning på elever med funktionsnedsättningar. Alla synpunkter har samlats in via deltagarna i projektet PASCAL – inTRYCK påTRYCK utTRYCK avTRYCK. Deltagarna har beskrivit sina egna lokala projekt – vad som varit lyckat och mindre lyckat. Vi har valt att dela in alla förslag och synpunkter i olika rubriker under huvudrubrikerna ”framgångsfaktorer” och ”hinder”. När det finns citationstecken i texten är det citat från projektdeltagarnas skriftliga utvärderingar.

Delvis motsägelsefullt, mot annan text i denna bok, är att de elever vi omnämner i detta avsnitt oftast är de som finns inom särskolan/träningsskolan, och andra med mer ”uppenbara” funktionsnedsättningar. Det var dessa elever som de flesta kulturskolor var mest angelägna att hitta en bra verksamhet för. Därför blev begreppet funktionsnedsättningar lite snävt och det präglade dessa punkter.

Tipskatalog för
främst musik- och
kulturskolor.

Ingen kan ha
kunskap inför alla
situationer.

FRAMGÅNGSFAKTORER

Förhållningssätt

”Har förstått att jag inte behöver vara rädd att möta dessa elever. Försöker möta dem på samma sätt som alla andra. Förhållningssättet är viktigast.”

”Ingen kan ha kunskap inför alla situationer. Att se individer i stället för diagnoser ger en bättre utgångspunkt.”

”Fråga eleverna själva, de är de verkliga experterna på sin egen situation”.

Introduktion

Det finns anledning att fundera över hur vi bjuder in och tar emot elever. Flera skolor har lagt till en ruta på anmälningstalongen där man kan fylla i eventuell funktionsnedsättning. En kryssruta för de som önskar kontakt innan undervisningen börjar är ett bra komplement.

Vi behöver också fråga oss om eleverna börjar hos en lärare eller på en ”skola”? Vi anser att de bör börja på en skola. Kanske startar alla nya elever med en gemensam samling med information om skolan och möjlighet till frågor?

En resursfråga som uppkommer pga. av en funktionsnedsättning i starten bör hanteras av ”skolan” – inte den enskilde läraren. Kanske helt enkelt av kommunens ”resursenhet” som är gemensam för kulturskolan och grundskola/gymnasium?

Skapa nätverk

Det finns många som arbetar med, eller på annat sätt har kontakt med, elever med funktionsnedsättningar i din kommun; särskolans personal, fritidskonsulenter, utredare för elevstöds- och särskoleverksamhet, habiliteringscentra, FOMS, LSS-handläggare, äldreården, omsorgsförvaltningen, studieförbund och naturligtvis privatpersoner. I några kommuner finns andra som bedriver kulturverksamhet inom exempelvis daglig verksamhet för ungdomar med intellektuella funktionsnedsättningar. Det kan också finnas samverkansmöjligheter med lokala eller regionala kulturinstitutioner som länsmusik, länsteater, länsmuseum m.fl.

Gör en kartläggning över möjliga samverkanspartners som finns i din kommun; bygg nätverk!

Sök stöd från samhällets övriga resurser

På nationell nivå finns framförallt Specialpedagogiska skolmyndigheten som kan stödja er verksamhet med råd och i vissa fall handledning. Ta kontakt och be om stöd!

Informera om er verksamhet på politisk nivå

Oavsett nämndtillhörighet för din musik- och kulturskola, har ni mycket att vinna på att informera, och därmed förankra er verksamhet hos både kultur- och fritidsnämnd och skolnämnd, eller vad som nu finns i er kommun. Beskriv er verksamhet konkret och era förhoppningar inför framtiden.

Skapa tid för samverkan

Förhoppningsvis är det fler än en lärare som arbetar med elever med funktionsnedsättningar på din skola. Skapa tid i schemat så att ni kan träffas och stödja varandra. Ett eget arbetslag kan vara viktigt på framförallt lite större kulturskolor. Skapa även tid – i vart fall några gånger per termin – för att träffa samverkanspartners/föräldrar m.fl.

Ta vara på föräldrarnas engagemang och kompetens

Utnyttja den kompetens som finns närmast eleverna – föräldrarnas. Se till att ni kan träffas.

Kompetensutveckling

En enkel form av kompetensutveckling är att ni får fortbildning via särskolan, handikapporganisationer och andra lokala resurser. Erbjud dem ersättning genom att ni fortbildar dem inom era estetiska områden.

Handledning

Handledning kan det vara svårt att få tid och resurser till – men den är väldigt viktig. Sök stöd för fortbildning via SPSM, skapa alternativt egna utvärderingsgrupper med samverkanspartners, fortbilda er i att själva hålla i handledande samtal med kollegor. Byt tjänster på detta område med andra verksamheter.

Beskriv er verksamhet konkret och era förhoppningar inför framtiden.

Sök bidrag

Det finns möjligheter att söka bidrag för lokala projekt av exempelvis Arvsfonden. Då krävs att det är nyskapande på något plan. Det finns även fonder och kanske lokala föreningar och företag som är beredda att stödja er verksamhet med exempelvis inköp av instrument.

Se till att ni blir en del av den lokala Skapande skola-satsningen. Er kommun kanske har någon samordnare av EU-ansökningar. Fråga om möjliga EU-bidrag.

Informera

Se till att ni får ut information genom skolans broschyr till alla elever. I vissa fall kan det också vara bra med en egen broschyr. Informera även muntligt. Utnyttja era samverkanspartners för att sprida information.

Förenkla!

”Mina instruktioner är kortare och mer konkreta än tidigare. Jag analyserar det som händer under lektionen mer aktivt och försöker anpassa mig efter den givna gruppen/situationen. Jag är bättre förberedd, tydligare och tryggare!”

Det gäller inte alla elever med en funktionsnedsättning, men i många sammanhang är enkla tydliga instruktioner och upprepningar av övningar, framgångsfaktorer.

Inkludera/ Integrera

Inkludering är alltid den långsiktiga målsättningen. På väg dit kan det ändå vara framgångsrikt att skapa särskilda grupper för vissa elever med funktionsnedsättningar. Integration med andra elever på kulturskolan kan sedan ske med dessa elever i blandade grupper, ex dansgrupper eller sång/orkestergrupper. Gemensamma tillfällen att visa upp verksamheten är ett självklart inslag.

HINDER

Svårt att nå fram med information

Så länge det inte blivit en etablerad verksamhet kan det vara svårt att nå fram med information. Ett enda sätt att informera, exempelvis via en annons/broschyr ger sällan effekt. Uppsökande verksamhet är ofta enda möjligheten att nå fram. Ibland finns inte den förväntade efterfrågan utan startsträckan kan bli mödosam och lång. Under ytan finns dock alltid ett behov av ett större utbud av estetisk verksamhet för elever med funktionsnedsättningar.

Uppsökande verksamhet är ofta enda möjligheten att nå fram.

Målgruppen vill inte alltid vara en målgrupp

Vissa elever med funktionsnedsättningar vill inte känna sig utpekade. Dyslektiker, fysiskt funktionsnedsatta, hörselskadade m.fl. vill kanske inte ingå i en större grupp av funktionsnedsatta – men är ändå i behov av stöd. Generell beredskap i stället för särskilt anpassade grupper behövs.

Lokalproblem

Naturligtvis behöver lokaler vara anpassade för rullstolar för rullstolburna, väl städade för allergiker etc. Lokalproblemen är dock oftast möjliga att lösa på kort sikt med viss flexibilitet och uppfinningsrikedom. På lång sikt krävs det däremot en större medvetenhet om att bra lokaler är nödvändiga.

Schemaproblem

Schemaproblem – svårt att få till tider så att lärare kan samarbeta. Tid i tjänst att samarbeta är nödvändigt. Oftare en brist på samordning av scheman än en brist på tid.

Oförstående kollegor och/eller chef

Viktigt att informera kollegor, chefer och politiker om verksamheten så att det finns en förståelse för de särskilda krav den ställer. Lärartätheten måste ibland vara högre i verksamhet för funktionsnedsatta. Naturligtvis krävs en insikt om detta hos både chefer och på den politiska nivån för att verksamheten skall kunna bli en långsiktig satsning. Eftersom det i många fall med fördel går att bedriva den som gruppverksamhet behöver den ändå inte bli dyrare än exempelvis traditionell musikverksamhet.

Lärare med lite erfarenhet blir snabbt "expert"

Oftast med väldigt goda avsikter från omgivningen, riskerar de lärare som arbetar med elever med funktionsnedsättningar, att bli ett "alibi" för övriga lärare. De blir snabbt "experterna". Eftersom minst 20 %, kanske 80 % av eleverna, har någon form av funktionsnedsättning – är medvetenhet om olika funktionshinder en nödvändig kunskap för alla lärare – inte bara för en mindre grupp lärare.

Föräldrar inte alltid engagerade

Ofta är föräldrar väldigt engagerade i verksamheten – men långt från alltid. Orsakerna kan vara många; trötthet, vana att få allt gratis eller oförmåga. Det kan innebära motstånd mot avgifter, svårighet att få föräldrar att skjutsa till lektioner etc. Några löser det med att elever hämtas på fritids, andra hittar andra lösningar. I undantagsfall har även föräldrar, som "lagt sig i" på fel sätt, till och med upplevts som ett problem i sig.

Verksamhet för funktionshindrade inget "extra"

Verksamhet för elever med funktionsnedsättningar riskerar att blir projektfinansierad och något "extra" utöver det vanliga. Sist in först ut vid besparingstider. Detta synsätt bygger på att musik- och kulturskolan har mindre ansvar för dessa elever än andra – ett klart fall av diskriminering. Besparingar får inte drabba dessa elever mer än andra – oavsett hur länge verksamheten har funnits, oavsett anställningsförhållanden för de som arbetar med den.

Kommunikationsproblem med samverkande organisation, ex handikappomsorgen

Inget vanligt problem, men ändå viktigt att komma ihåg att det kan finnas problem med olika värderingar m.m. kring estetisk verksamhet för funktionsnedsatta. Bl.a. frågan om de funktionsnedsattas inflytande över verksamhetens inriktning kan bli en katalysator för meningsskiljaktigheter utifrån olika värderingar.

Besparingar får inte drabba dessa elever mer än andra.

Kommungräns ett problem

Kulturskoleverksamheten är med få undantag enbart kommunal. En elev med behov av en viss verksamhet kan bo i "fel" kommun. Detta problem borde lösas på ett nationellt plan. Tills detta är ordnat är interna överenskommelser mellan berörda kommuner enda möjligheten. (Det bör uppmärksammas att idrottsverksamhet i föreningsregi inte har någon begränsning att den bara får rikta sig till den egna kommunens barn och ungdomar.)

Arbetsuppgifterna kan ställa alltför höga krav

De flesta lärare upplever det som mycket mer stimulerande att arbeta med elever med funktionsnedsättningar än de förutsett. Det måste ändå finnas med i beräkningen att vissa elevgrupper är mycket tyngre än andra. Ett forum för att diskutera denna typ av frågor är nödvändigt.

Svårt med "köp och sälj"

"Köp och sälj" – system mellan förvaltningar och verksamheter har generella problem, bl.a. oklara ansvarsfrågor och svårighet med kontinuitet. Enda möjligheten är att skapa långsiktiga avtal mellan berörda nämnder.

PELLE "MR TOURETTE" SANDSTRÄK

Skådespelare, författare som framträder med föredragsföreläsningen – Mr. Tourette och jag.

7.

Blockflöjttrummmisen och jag

... att ge självförtroende genom oförutsägbarhet är varm medmänsklighet

Mitt första jobb för SMoK gjorde jag i Skellefteå för några år sedan. Ett underbart möte med ett gäng människor som alla arbetar med det som ligger mig så nära – kroppen, musikaliteten, rytmen. Detta är det som driver mig, som alltid drivit mig framåt, även idag som vuxen man med just orden och kroppen som arbetsgivare. En handelsresande i känslotal behöver egentligen bara rytm och mod, och en historia.

När jag var ung och gick i skolan saknade jag att bli sedd för just min rytm, min kroppsliga musikalitet mitt i den kaosartade virveln av tics och ljud och läten.

Uppmuntran.

Musiken blev ett slags tvångströja – alla ska lära sig spela blockflöjt. Alla kan, är duktiga, bra. Men måste vi alltid gilla det? Inte nödvändigtvis. Men möjligtvis.

Jag skulle nog både kunna gilla och lära mig spela blockflöjt om jag hade haft rätt inspiratör, någon som såg min personlighet bakom alla fingrar som skulle täcka alla dessa förbannade blockflöjthål. Jag fick panik i spelet, kände mig som en idiot, mina tics och tvång tog över spelet och musikaliteten förvandlades till destruktivitet. En lärare pressade mig tyvärr för hårt genom att peppra mig full med ord som att alla kan, är duktiga och bra.

Jag fick panik, knäckte blockflöjten i två bitar och pressade dessa mot lärarens hals. Givetvis en mycket obehaglig scen, strax innan lunch i april i ett ljust klassrum.

Läraren blev rädd, jag skrek blockflöjtdjävul och de andra drabbades av handlingsförlamning.

Vad gör man? Vad gör man med en pojke som har kort stubin, tvångstankar och okontrollerade tics? Vad gör man med en såkallad normalvariant av en pojke eller flicka som inte har uttalat tvång, tics och kort stubin, ja – vad gör man när man blir utsatt för ett irrationellt beteende, med eller utan diagnos?

Jag är ju faciten i mitt liv, vetenskapligt beprövad eftersom min personlighet är väldigt beprövad och mitt liv vetenskapen.

Insidertips:

Bemöt aldrig irrationellt beteende med rationellt beteende. Bemöt det irrationella med en dubbel dos irrationalitet, ett slags dubbel irr + rationalitet.

Magi kan aldrig bemötas med logik. Magins bästa vän och utmanare (ej motståndare) är magisk logik. Magin vinner ju alltid, fantasin förlorar aldrig, vem påstår sig ha rätten att recensera fantasin, att värdera ett barns fantasi i antal getingar är mental barnmisshandel.

Bemötandet.

Öppna mitt huvud och min fantasi med er egen irr + rationalitet som nyckel. En oväntad rörelse eller ljud kan få mig ur balans. Ord hjälper som oftast inte i en trängd situation. Ord blir bara ord. De rinner bort och urvattnas till något slags begagnat diskvatten. Hur många gånger har inte jag fått höra att jag är så duktig, så bra, så vanlig, så normal.

Alltså tar jag inte in det.

Kroppen talar orden försvarar, heter det.

I en trängd situation är det ju inte så lätt för en människa att vara impulsiv, hitta metoder, vara kreativ, särskilt inte med två stycken vassa blockflöjtpinnar mot halsen.

Jag skulle ju aldrig ha stuckit eller fortsatt blockflöjt-attacken, det var nog mest maktkänslan, alltså känslan av frustration i kombination med ticsigt beteende som tog överhand.

I en tid när de flesta lärare och medmänniskor är formade av skolans krav på metodiska redovisningar och inte minst redovisade metoder, kan det annorlunda beteendet just förbli annorlunda eftersom få läroplaner och pedagogiska metoder har knäckt blockflöjter med i pensum. I ett samhälle där alla har samma stabila förväntade beteende är det ju ingen konst att utföra korrekta pedagogiska metoder eftersom det etablerade alltid fungerar på det stabila. Men ett sådant samhälle finns ju inte, kommer heller aldrig finnas eller födas.

Gudskelov.

Att få höra att man jämt är duktig, bra och normal biter inte, fastän det är gott menat.

Rytmen.

Använd kroppen, hitta rytmen. Allt handlar ändå om rytm. Rytmen styr allt, egentligen. Allt det som inte uttalas, rytmen förklarar alla ord som inte förklaras kan. Rytmen är ordens motsats – du är hur du rör dig, inte vad du säger.

Ord rinner av, kroppen hänger med.

I skolan kände jag så extremt väl rytmens dominans över och inuti mig. Jag blev inte vän med den, den gjorde inte som jag ville. Jag var för mycket för ofta, för lite för sällan, svart eller vitt, rött blått, plus minus. Jag trummade mig fram, fingrar knäppte, benen rockade, munnen mumlade. Som en vandrande trummaskin utan trumpinnar.

Ser du detta, upptäcker du att inom varje pojke och flicka finns en rytm, ja, jag lovar – ni kan sätta ett hjärtligt märke i flickan eller pojken resten av livet. Ni är förebilder, modeller genom er egen rytm, er egen musikalitet som ju vi alla har. Hittar ni just den knappen inom en annan människa, den där på-knappen som gör att han eller hon hittar rytmen ... ni utför en medmänsklig handling som aldrig kommer glömmas bort.

Hurdå, vadå, hurdan?

Så jag får panik, känner mig inte duktig, inte normal, inte bra, jag känner mig inte som någonting, allra minst någon, jag kan inte ens pressa fingrar mot några hål på en blockflöjt. En loser, en hopplös jubelidiot, alla kan väl spela Broder Jakob på blockflöjt. I desperation knäcker jag blockflöjten, hotar läraren med orden jag kan ingenting Broder Fuckin Jakbob.

Läraren med t-shirten "aldrig sur går på tur" skriker du är duktig, så duktig", fortfarande med knäckta blockflöjtpinnar mot halsen. De andra eleverna fryser, halvt förvånade, halvt chockade. En dörr öppnas längst bak i lokalen. Där står Anton. Anton uppfattades som något torr, körde en Ford Capri V6 motor (fast dödkörde bilen genom att aldrig passera 50 kilometer i timmen), och han gick ständigt omkring i samma kavaj som lika ständigt var knäppt med en enda knapp. Anton var annorlunda på ett oförklarligt sätt, likt en skådespelare som gör en roll andra gjort innan med ändå har det där lilla extra som inte kan förklaras, som inte kan beskrivas med ord, bara med rytmen. Och doften. Anton levde på lakritspastiller, hade jämt två tre stycken i munnen, jonglerade med dem likt käglor mellan tungan och tänderna, ofta trodde vi att han hade svält dem, men då visade det sig att han hade parkerat lakritspastillerna bakom

tungan, för att sedan fortsätta jonglerandet, när vi minst förväntade det.

Pelle, hör jag Anton plötsligt säga när jag står där med blockflöjtpinnarna mot musiklärarens hals.

Pelle, kom hit, säger Anton bestämt. Och lägger till:

Ta med blockflöjtpinnarna.

Jag förstår ingenting, han bara vinkar åt mig medan han upprepar:

Ta med blockflöjtpinnarna.

Jag tar med blockflöjtpinnarna och följer med Anton in i ett annat musikrum, i slagsverksrummet. Anton säger:

Sätt dig framför trummorna och så spelar du Broder Jakob med blockflöjresterna som trumpinnar. Och du ... kom ut när du är klar.

Sedan försvann han.

Och jag började spela, och spela och spela. En nertryckt vulkan inom mig öppnades, en vulkanisk rytmi inuti kroppen steg upp i luften och timmen senare var jag genomsvett, fullproppad med Broder Jakob och bättre självförtroende.

Jag hade upptäckt rytmen, Anton hade gett mig startnyckeln, jag tog emot den, vred om, spelade, hamrade.

Jag log resten av den dagen.

Nu kunde jag någonting utan att vara duktig.

Jag blev så bra på att spela blockflöjttrummor att jag blev med i 17 maj-orkestern. 16 maj dock, dagen före dagen, hade vi genrep. Mannen med t-shirten "aldrig sur går på tur" ger mig såkallade vanliga trumpinnar, i bästa välmening,

Nej, säger jag. Kan inte spela med vanliga trumpinnar.

Jovisst, säger han, det kan du, du är duktig ju.

Nej, det är jag inte.

Jo, det är du. Alla kan –

Jag kan kan inte spela med vanliga trumpinnar.

Jo, du –

Nej –

Jo ...

Plötsligt kommer Anton gående rakt genom 17 maj-maffian med en blockflöjt. Han tittar på mig, på "aldrig sur går på tur"-mannen, och sedan knäcker han blockflöjten i två.

Alla är fullständigt överrumplade, djupt förvånade.

Anton lindar in blockflöjtpinnarna i tejp och säger sedan till mig:

Så Pelle. Spela.

Och jag spelade, och sedan blev det ovanliga vanligt, trumpinnar får gärna vara en knäckt blockflöjt, ja, vem bryr sig bara trummorna låter som just trummor ska låta.

Mitt självförtroende växte, jag var någon i mina egna ögon.

Rytmen hittade Anton i mig, var hittade han sina idéer, sin rytmi? Inom honom själv. Han tog chansen på att chansa, han såg mig gå omkring och stampa med benen, knäppa med fingrarna, jonglera med pennorna. Han såg mitt kroppsspråk och han utnyttjade min egen dolda rytmi.

Nu var jag någon.

Allt behöver ju inte kosta pengar, två knäckta blockflöjter blev 87 kronor plus moms. Självförtroende kan emellanåt vara väldigt billigt att hitta, fast dyrt att sälja.

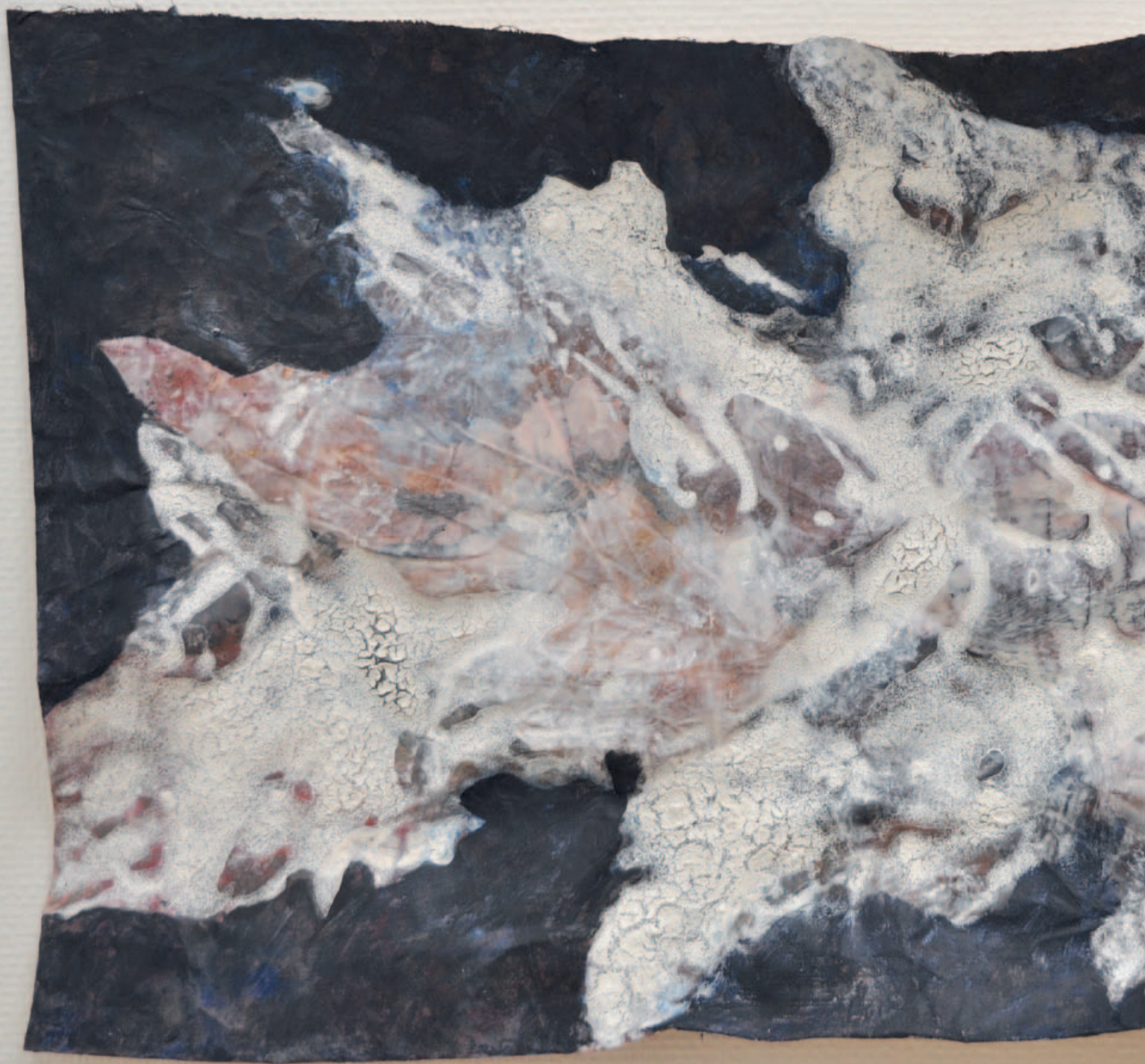
Som vuxen man tänker jag, ofta när jag sitter i ett flygplan och tittar ut mot moln och blå himmel över en kopp kaffe och en renklämma:

Vad tänkte Anton idet han knäckte blockflöjt nummer två?

Det glömmer jag aldrig.

Anton glömmer jag aldrig.

PELLE SANDSTRÄK

8.

Dyslexi och musik

”Flickan gick ibland till det svarta pianot. Hon spelade med i musiken, ”Barna i Bullerbyn-sången” tyckte hon om att spela. Eftersom flickan gärna spelade på det svarta pianot tänkte hennes mamma och pappa och hon själv att hon kanske kunde börja gå och ”lära sig” piano för en fröken ...

Flickan gick varje onsdag tvärs över gatan till kyrkan, i vars källare hon fick sitta på en trave orgel- och uppslagsböcker för att bra nå upp till tangenterna. Alla de där prickarna tyckte hon väl var fina, men förstod inte riktigt varför man måste sitta och titta på dem hela tiden. När flickans lillasyster hade fyllt 1 år hade hon varit alldeles prickig över hela kroppen. Systemen kanske hade blivit smittad av flickans notbok?

När flickan gick i tredje klass var hon och hennes mamma och pappa och tittade på en massa spelande instrument. Flickan tyckte detta var spännande, fagotten hade mystiskt ljud – men tvärflöjt fick det bli. Hon kunde knappt bärga sig av nyfikenhet innan den lånade flöjten skulle finnas inom hennes räckhåll. Men sen var det de där med prickarna igen, det var väldigt vad alla envisades med dem. Hon lärde sig denna gång hur de fungerade, men förstod ändå inte riktigt varför de skulle finnas där hela tiden. De stod liksom i vägen för musiken, hade inte med musik att göra. Man fick ju aldrig börja spela direkt ... men ibland struntade hon i prickarna och spelade till skivor istället, Corrs, Riverdance, Stefan Nilsson ...”

Ur ”Min bildningsgång”, Susanna Cederquist Ht-05

Vad innebär egentligen dyslexi? Har dyslexi inverkan även på musikens område och i så fall hur? Hur kan vår musikundervisning se ut utifrån detta perspektiv? Finns det här fällor man kan hamna i eller möjligheter man kanske inte reflekterat över? Kan det rent av vara nödvändigt att behöva förändra, utvidga eller bredda våra undervisningssätt och syn på individen i stort med hänsyn till detta?

I denna text kommer jag beröra och föra ett resonemang kring dessa frågor och ge min personliga bild och åsikt. Först kommer jag att berätta lite om dyslexi i stort och försöka förklara vad jag tror är orsak och verkan, byggt på litteratur och forskning. Två böcker som har lärt och inspirerat mig i hög utsträckning är bland annat Ronald D Davis bok, Den dyslektiska gåvan och Lena Hellbergs I huvudet på en dyslektiker. Det jag kommer att berätta om mig själv och min syn på dyslexi är inte något jag kommit fram till över en natt, utan funderat över under många år i samband med att jag läst kring ämnet och analyserat hur jag själv fungerar. Jag har också märkt att andra dyslektiker delar min upplevelse. Sambandet mellan dyslexi och musik är vad jag fokuserar på i den senare delen av texten. Jag är idag musik- och tvärföljtslärare och jag har på min väg hit reflekterat över hur min dyslexi påverkat mitt musicerande. Jag har haft en del teorier, utifrån mitt eget sätt att fungera och under min tid på musikhögskolan bestämde jag mig för att försöka ta reda på om det fanns fler som jag. Jag skrev min examensuppsats inom ämnet dyslexi och musik "Jag kan inte tänka platt, hur påverkar det musicerandet?" (Kungliga Musikhögskola i Stockholm, 2009) och kom fram till att det finns fler som jag.

"Dyslexi" en naturlig följd

Jag uppfattar mig som en person med ett icke-verbalt tredimensionellt bildtänkande som främsta tanke sätt. Jag har lätt att föreställa mig saker och ting för mitt inre, även att se dem från olika synvinklar och perspektiv. Om jag tänker på ett föremål kan jag relativt lätt även se det från sidan, nerifrån, uppifrån etc. på grund av det för mig mer naturliga tredimensionella tänkandet. Detta upplever jag som en stor fördel i exempelvis skapande situationer.

Det är förmånligt i rent praktiskt skapande såsom inom hantverk, att då relativt lätt kunna skapa sig en bild av resultatet innan det är klart. En egenskap man har nytta av inom design och uppfinnande. Tänkesättet kan även ses som en fördel vid perspektivmålning, eftersom man har lättare för naturligt djupseende och perspektiv.

Kreativitet, associationsförmåga och idéskapande generellt verkar också vara något som påverkas positivt.

Kreativitet, associationsförmåga och idéskapande generellt verkar också något som påverkas positivt. Förmågan att kunna föreställa sig miljöer och platser, känslor och tillstånd gynnas. Något man har nytta av inom film- och teaterbranschen, då man regisserar, koreograferar, scenograferar men även som skådespelare själv. Även inom konst, foto och bild är det tredimensionella bildtänkandet till fördel för att man redan naturligt befinner sig i detta bildformat. Detta gäller även inom musikens område. Man kan finna fördelar för musikaliskt uttryck och känsla, även när det gäller förmågan att föreställa sig den tänkta miljön eller känslan. Man kopplar naturligt musiken till bilder.

Utöver att man övervägande tycks tänka tredimensionellt tror jag även att man tar in sin omvärld på ett tredimensionellt sätt. Man tar in och tolkar sin omgivning tredimensionellt, vilket inte påverkar ens perception nämnvärt utöver den troliga naturliga förmågan att tolka in djup rent perspektivmässigt i sina synintryck. Detta skulle kunna innebära att upplevelsen av att exempelvis se tavlor och bilder påverkas positivt.

Det finns dock ett område som påverkas av denna tredimensionalitet på ett negativt sätt. Detta är när vi kommer till "platta"/ tvådimensionella områden som kräver en "platt" avkodning. Visst finns det många tvådimensionella fenomen, som tavlor, kartor och bilder som inte innebär några problem eftersom de lika bra kan tolkas tredimensionellt vilket jag nämnde

tidigare. Men när vi då kommer till den platta informationen som även kräver en platt, tvådimensionell, avkodning, kan problem uppstå. Dessa områden utgörs främst av text och noter, vilka består av symboler och system som är strukturerade för att avkodas tvådimensionellt. Läger man till en ytterligare dimension påverkar det både sättet att avkoda och tolka informationen och att sedan hantera och tänka med den.

När jag avkodar text och noter tredimensionellt tolkar jag in ett djup som gör att bilden blir mer svårtillgänglig och inte upplevs vara helt stilla. Ibland kan jag till exempel känna att bakgrunden kommer framför bokstävernas siluetter eller uppleva en myllrande känsla. Detta tillsammans med ett starkt helhetstänkande påverkar också lässtrategin och läsriktningen.³

Detta sätt att fungera påverkar också förmågan att se ord och noter i tänkandet. När det inte finns något självklart platt i mitt tankemönster medför det bland annat även att det kan bli svårare att se dessa symboler från "rätt" håll, vilket jag ovan beskrivit, men här med negativ följd.

Den typ av problematik jag nyss beskrivit är väldigt lik den som brukar beskrivas vid dyslexi. Jag är övertygad om att detta tredimensionella bildtänkande har med bakgrunden och orsaken till det som brukar kallas för dyslexi att göra. Skillnaden är att när dyslexi beskrivs är det bara denna del, problematiken, som tas upp och likaså ofta i den forskning jag stött på. Den problematik man kan uppleva vid dyslexi skulle då vara en naturlig produkt eller följd av denna typ av tänkande och sätt att fungera. När jag ser till mig själv och andra "dyslektiker" jag träffat eller har i min närhet stämmer dock hela den bild jag beskrivit in, inte bara problematik som kan upplevas, utan också många positiva sidor som förenar men som tyvärr oftast inte tas upp kring fenomenet. Man har här valt att bara se till problematiken och inte tagit med hela bilden som hör till att vara tredimensionell bildtänkare. Det kan man framförallt främst se på det man valt att kalla oss; dyslektiker, då ordet dyslexi

härstammar från grekiskan och betyder svårigheter med ord.

Så länge man inte har hela bilden, är det lätt att fenomenet kan missförstås, bli snedvridet och få negativa konsekvenser. Detta kan exempelvis uppkomma då det bland annat rör pedagogik och skola, men även i samhället i stort då det idag finns stort fokus på det "litterära systemet" som jag skulle vilja kalla det, då medel som att läsa och skriva har oerhörd hög status. Vi är olika av naturen och det är nog också meningen. "Bildtänkare" har funnits genom alla tider, men det är först i vår "litterära tid" som det kan bli ett problem. Själv tror jag snarare man skulle kunna beteckna det tredimensionella tänkandet som en tillgång. Under andra tider, i andra tidsepoker och kulturer har man säkerligen kunnat urskilja andra grupper eller kompetensområden om det nu är något att eftersträva. Idag är det inte lika stort "tabu" att anse sig vara opraktisk, okonstnärlig, omusikalisk, "ohändig" eller mindre kreativ så det har inte fått något namn eller diagnos i lika hög utsträckning. Kanske man med någon av de egenskaperna utmärkte sig under en tid då till exempel hantverk stod högre i kurs?

Hur denna tredimensionellitet i större utsträckning har tillkommit tror jag till stor del grundar sig i det rent biologiska. Detta beskriver jag mer ingående i min uppsats "Jag kan inte tänka platt, hur påverkar det musicerandet?" (KMH, 2009.) Kort sammanfattat tror jag att det handlar om hjärnan, att man som dyslektiker har en aning större höger hjärnhalva och därmed i större utsträckning symmetrisk hjärna än "andra". (Det mest utbredda är annars att den vänstra hjärnhalvan är en aning större än den högra.) Denna symmetri tror jag också är en förklaring till den övriga symmetrin rent kroppsligt då det gäller dominant hand och öga etc. Det skulle här kunna finnas en större jämlikhet mellan händer och ögon i dominansavseende. Detta tror jag är en anledning till att tredimensionaliteten i större utsträckning uppkommer.

På dyslektiker är även den högra hjärnhalvan mer involverad och dominant i tänkandet. Man har också

³ För mer information om detta se min uppsats.

sett att dyslektiker har det icke-verbala, bildtänkandet, som sitt primära, vilket också är snabbare än det verbala och därför skulle kunna gynna kreativitet och associationsförmåga. Till det icke-verbala tänkandet hör inte symboler, utan man tänker i större utsträckning i direkt betydelse i bilder. Detta medför att förmågan att tänka med symboler, såsom bokstäver, ord och noter är mer begränsad. Man ser inte i samma utsträckning som många "andra" exempelvis ord i sitt tänkande. Det är även intressant att jämföra de förmågor och egenskaper som grovt brukar härledas till den högra hjärnhalvans kompetens och dyslektikerns ofta starka förmågor, såsom helhetstänkande etc.

"Andra läser noterna bättre, men jag kan spela runt de där noterna och det kan inte dom"

(citrat från en av intervjuerna ur min uppsats)

Jag skall nu försöka förklara hur jag uppfattar mig fungera musikaliskt. När jag spelar eller sjunger ser jag musiken som i bilder eller färger, om än inte alltid konkret och ibland även som en historia. Framförallt hör jag den väldigt tydligt inom mig. Så fort jag vet hur musiken eller melodin låter kan jag i princip spela den. Jag spelar det jag hör. Jag behöver inte veta vilken tonart det är, fingrarna reglerar det näst intill på egen hand. "De" kan på förhand veta om det är ett helt eller halvt tonsteg rent intuitivt och jag utgår helt ifrån om det låter rätt eller inte. Detta sätt skulle jag vilja kalla för "direktspel", att direkt gå från hur musiken låter till att motoriskt producera den. Jag behöver inte gå vägen via musikteorin. Denna kan jag "koppla på" om jag vill, men teorin är oftast inte där naturligt. Det är lite som att noterna och musikteorin är i och tillhör ett annat format än det som jag annars i tanken befinner mig i när jag musicerar. Musikteorin och noterna är till stor del kopplade till det tvådimensionella, medan jag automatiskt befinner mig i det tredimensionella formatet.

Om jag tänker på en låt jag lärt mig via noter, kan jag föreställa mig notbladet framför mig, jag ser layouten, var text och system står, men när det kommer till själva noterna blir det lite mer otydligt. Jag kan se något fragment, någon not här och där, men inte så att jag på något sätt kan ta dem till hjälp då jag spelar. Detsamma gäller till viss del då jag har riktiga noter framför mig. När jag spelar utifrån noter varierar resultatet. Om tempot är snabbt och noterna täta kan jag uppleva att jag helt enkelt inte hinner med att läsa dem. Avistatillfällen, att spela direkt utifrån noterna utan att förut ha sett noten eller hört musiken innan, är den största utmaningen. Då är jag helt i händerna på min notläsningsförmåga, vilket jag kan uppleva stressande. Om jag måste lära mig musiken utefter noter, ser jag till att komma ifrån "läsandet" så fort som möjligt och kan eventuellt bara använda noterna som ett stöd. Detta kan dock kännas lite otryggt och att jag ibland tappar bort mig i notbilden. Helst spelar jag och lär mig musiken helt på gehör, utan noter, eftersom jag får en annan känsla och att jag kan musiken på ett helt annat sätt. Då känner jag mig också friare, tryggare och minns musiken bättre. Improvisation är något jag uppskattar och önskar att jag stött på tidigare.

Under mina år som student på musikhögskolan kom jag i min examensuppsats fram till att det fanns fler som upplevde musicerandet som jag. Vi var till och med mer lika än jag trott från början. Mycket av det jag ovan beskriver stämmer också in på de jag intervjuat och med det jag kommit fram till i uppsatsen. Här följer en sammanfattning av resultatet:

Problematik kring noterna. Notläsningen känns inte riktigt helt automatiserad och man upplever läsningen som krävande. Man upplever också att man har en något lägre maximal- hastighet i sin läsning om man jämför sig med andra. Man ser inte noter i sitt tänkande.

Problematik kring musikteorin. En del av informanterna använder den inte alls, medan andra tar hjälp av denna för att komma ifrån notläsningen.

Utantillinlärning av sångtexter kan upplevas som väldigt svårt. De flesta säger sig sakna tillvägagångssätt.

Gehörsspel, improvisation, förmågan att härma och att bara kunna hänga på i ett pågående musikaliskt förlopp, upplever man som starka områden. Här finns den musikaliska tryggheten och man kan även erfara att man är snabbare eller bättre inom dessa områden om man jämför sig med andra. Bara man vet hur det låter, kan man spela.

Musikalisk känsla, bilder och uttryck är andra starka områden.

"... och sen var det där med de där prickarna igen, det är väldigt vad alla envisades med dem? Man fick ju aldrig börja spela direkt..."

Jag hade som barn svårt att förstå och även motivera den kopiösa användningen av noter och notläsning som medel i min instrumentalundervisning. När jag nu ser tillbaka på min piano- och tvärflöjtsundervisning genom åren, ser till min övriga musikutbildning på exempelvis musikhögskolan och till den kulturskoleundervisning jag tagit del av både på praktik under min utbildning och den erfarenhet jag har av att själv ha arbetat där, tyder på samma fenomen. Idag har vi anammat noterna som ett överlägset medel inte bara vid inlärning utan inom musicerandet i stort. Min erfarenhet är att andra sätt som gehörsspel, improvisation, fritt skapande och direktspel utan koppling till musikteorin får en mindre plats och ibland kanske till och med saknas helt. Kan detta få några speciella följder? Finns det en fara för att man som musiker inte får tillfälle att utveckla alla sina musikaliska verktyg och tillvägagångssätt? Att man blir smal och begränsad musikaliskt och inte blir hel i sitt sätt att kunna närma sig musik?

Detta var tankar som slog mig vid framförallt ett enstaka tillfälle på musikhögskolan då vi inom träblåsmetodikens tillsammans med musikerstudenter

i ett musicerande moment skulle härma. Till min förvåning visade det sig, trots att svårighetsgraden på stycket var relativt låg, att detta upplevdes som väldigt svårt. Visst är det märkligt, att man kan ta sig så högt upp i sin musikaliska utbildning utan att kunna spela på gehör, att kunna lyssna och att kunna musicera auditivt utan att behöva ha noter framför ögonen? Detta gör mig både konfunderad och bekymrad. Har notläsningen som medel, fått en sådan status i vårt västerländska samhälle idag att den tagit över musiken själv? Kan det vara så att man kan komma längre som musiker på grund av en god läsförmåga än genuin musikalitet? Vad skulle då i så fall detta kunna ge för följder för de som musicerar?

Det finns en risk att man kan bli utestängd från musiken och dess undervisning för att man har en lägre läsförmåga. Man kan uppleva att man stoppas i sitt musicerande, inte för att man på något sätt inte är tillräckligt musikalisk eller intresserad utan på grund av att många pedagoger väljer att använda notläsningen som enda medlet. Det var också något som kom fram i de intervjuer jag gjorde för min uppsats. Eftersom jag vill hävda att detta även sker på så hög nivå som på musikhögskolan, inverkar det förstås också på vilka musiker och musiklärare vi sedan får. I de avistaproven som krävs vid antagningen till utbildningen kan man gallras bort på grund av sin bristande läsförmåga, vilket kan leda till att man mister sin chans att till exempel få komma ut och undervisa som behörig lärare.

I den instrumentala undervisning jag fick som barn användes uteslutande noterna som medel till musicerande, vilket gjorde att mitt spel gick väldigt trögt. Jag kände för det mesta att jag var dålig under lektionstid och jag upplevde aldrig att jag hade riktig kontroll då jag spelade utefter noterna. Min förmåga att härma och ta ut egna melodier etc. uppmärksammades inte och jag är inte säker på att den i så fall skulle ha värdesatts. Allt skulle enbart utgå ifrån noterna. Om jag inte fortsatt spela hemma på egen hand, då jag tog ut låtar på gehör, spelade till band och skivor hade jag nog inte fortsatt spela. Det var då jag upplevde musiken och kände glädjen i att

spela och det var då jag upplevde att jag fick spela på riktigt.

Jag önskar att jag hade fått fler musikaliska verktyg med mig från början ifrån lektionerna, att jag fått öva på gehörsspel, improvisation och skapande etc. redan som barn i undervisningen. Jag undrar hur det hade varit då. Det var först på gymnasiet jag fick en flöjtlärare som tog in uttryck och känsla i spelet och som även trodde på mig från början, och det är då det händer. Som elev känner man direkt om sin lärare tror på en eller inte och detta är oerhört viktigt för om man som elev har förutsättning att utvecklas eller ej.

Jag tror också att man skall vara medveten om att notdominansen är relativt kulturbetingad, och att den i hög grad även tillhör vår tid. På Mozarts tid ansågs man tydligen inte vara en riktig musiker om man inte också kunde spela utan noter. Utsmyckningar och improvisation tillhörde den klassiska genren. Detta tycks idag dock ha förändrats, kadenser är ofta nedtecknade och jag har så gott som alltid upplevt att noterna är helt styrande. Ett undantag är förstås folkmusiken i vilken gehörsspelet är starkt och där mycket fokus ligger på hur det låter och svänger, vilket också hörs. Jag tycker att folkmusiken ibland är isolerad och att den tyvärr inte riktigt når ut till "allmänheten". Möjligtvis skulle detta kunna ha att göra med den rangordning jag och flera med mig märkt av inom spelsätten. Nedskriven musik har högre status och den muntliga, gehörsinlärda, en lägre. Om man lyfter blicken och ser på andra kulturers musik kan man däremot se att andra sätt att närma sig musiken är starka. Kanske kan detta förändras av att vi kan lära oss av den integration som sker av andra kulturer och här kunna få hjälp till att bredda vår musikpedagogik.

Normalitet, vad är det och varför?

En annan aspekt som påverkar det musikaliska rangordnandet är den människosyn vi har. Denna har inflytande över både musiklivet och samhället i stort. Så länge vi envisas med att alla skall vara och bli lika, lära sig utifrån samma metod och tänka på ett likar-

tat sätt kommer det göra att människor hamnar utanför på olika sätt. Om vi övervägande använder ett sätt, som i detta fall det "litterära systemet", noter, inom undervisning i musik, men även i form av text, i ett större perspektiv, t.ex. inom skolan, får det negativa konsekvenser för de som inte har detta medel som sitt huvudsakliga. Dessutom sänder vi ut signaler om att det skulle kunna finnas rätt och fel, bra eller dåligt, vilket inte minst skulle kunna märkas i bedömning och betygssammanhang. I mina ögon blir tyvärr de direktiv skolan idag får uppifrån mer likriktade.

Är det inte bättre att redan från början ha utgångspunkten att alla är olika och att det finns en poäng med det, att det behövs och skall främjas.

Vad är då normalitet som vi ser som "rättesnöret"? Finns det något sådant överhuvudtaget? Är det inte bättre att redan från början ha utgångspunkten att alla är olika och att det finns en poäng med det, att det behövs och skall främjas. Att vi i dagens skola fortfarande inte får lära oss om våra olikheter finner jag mycket märkligt. I mina ögon är detta en självklar rättighet och näst intill en mänsklig förutsättning. Detta smusslande som jag ännu upplever finns inom skolan får stora negativa konsekvenser, inte minst för de barn som "drabbas" av att hamna utanför "mallen". Har vi rätt att bedöma och klassa andra människor? Jag är rädd för att vi idag inte får ut hela barn från skolan, vilket måste vara vår första prioritet och något vi i så fall måste se som ett stort misslyckande och nederlag. Det som måste till för förändring är återigen den grundläggande människosynen när det handlar om jämlikhet mellan människor, kunskap och respekt. För musikundervisningens del behövs det främst en frågeställning; för vem spelar vi och varför?

SUSANNA CEDERQUIST

Fagius, J., (2001): Hemisfärernas musik: Om musikhanteringen i hjärnan, Göteborg: Ejeby

Kere, J. & Finer, D., (2008): Dyslexi – stavfel i generna, Stockholm: Karolinska institutet

Lundberg, I. & Torleiv, H., (1999): Dyslexi, från teori till praktik, Stockholm: Natur och kultur

Myrman, B., (2006): Den hemliga koden, Bromma: Vetenskapsrådet

Sohlman, B., (2000): Möjligheterna finns, Täby: Sama förlag AB

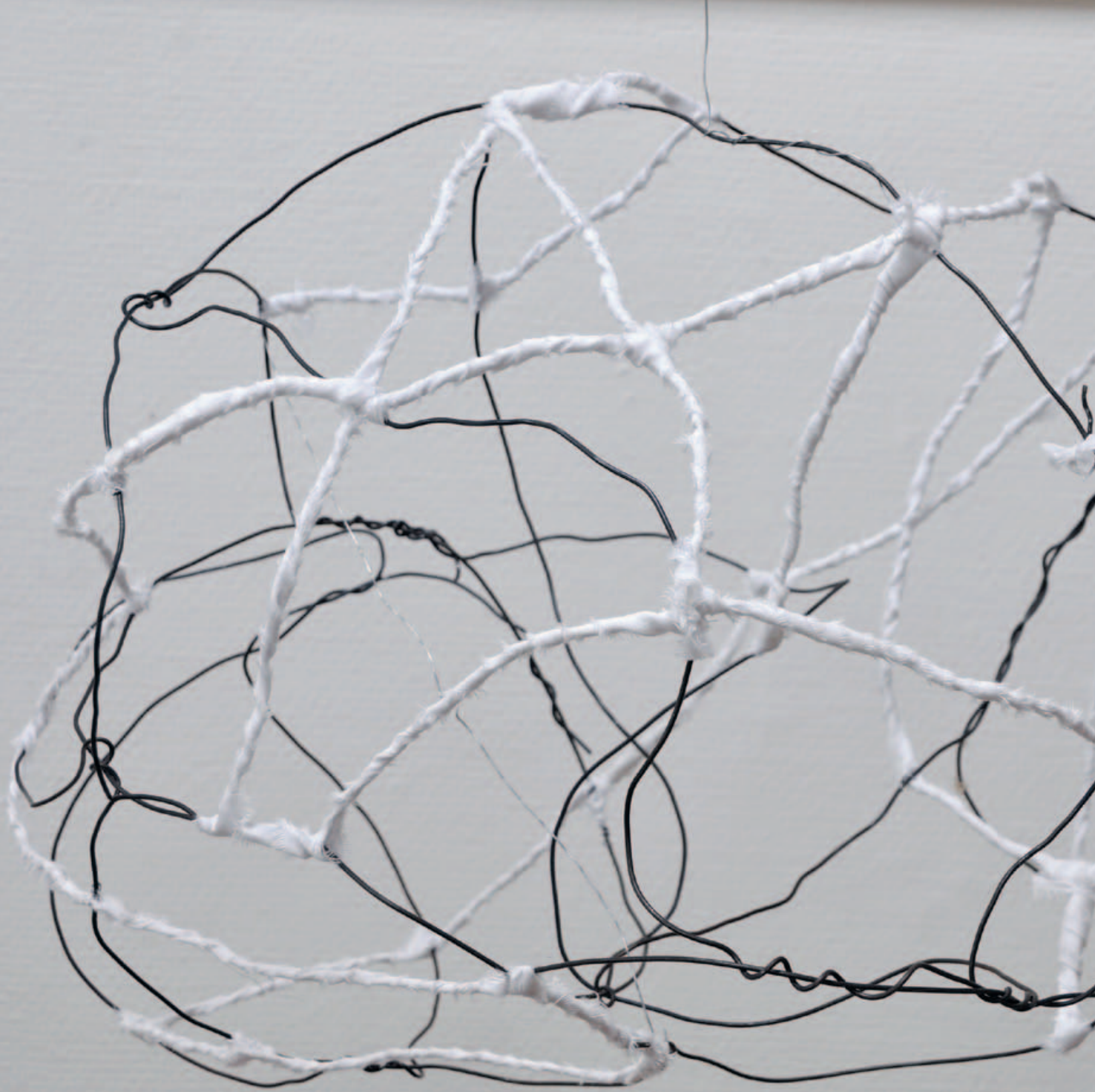
Davis, R. D., sv. 2002, (1999): Den Dyslektiska gåvan, Oskarshamn: Qpress

Hellberg, L., (2002): I huvudet på en dyslektiker, Malmö: Learning and Teaching

Ingesson, G., (2007): Growing up with Dyslexia – cognitive and psychosocial impact, and salutogenic factors, Lund: Lunds universitet

Persson, A., (2002): FMT-metoden i skolan, Ingesund: Musikhögskolan Ingesund

Cederquist, S., (2009);
Jag kan inte tänka platt, hur påverkar det musicerandet?, Stockholm: Kungliga Musikhögskolan.

INGRID SINDAHL-NORELIUS

Producent på Smålands Musik & Teater,
projektledare och grundare av Freja Musikteater

9.

This will change the world!

November 2010. Ett konferensrum på ett hotell en bra bit utanför Zagreb i Kroatien. Hotellet påminner lite om hotellet i "The Shining" faktiskt. Öde. Fullkomligt insnöat.

De enda hotellgästerna verkar vara vi i EU-projektet "Youth in Action".

Förutom deltagarna/arrangörerna från Kroatien är det fyra deltagare från Turkiet, Polen och Cypern och så vi fyra från Sverige, vi som ska lära ut "The Freja Method" genom dagliga "Training courses" till de andra länderna.

Det är bara vi i hotellmatsalen. Vi tittar lite avvakande på varandra. Resan har varit lång och tröttsam för alla. Snöovädret har kommit oväntat för de flesta. Det var längesedan man hade så mycket snö i Kroatien. Och jag som trott att vi skulle få uppleva behagliga plusgrader!

Det är först nu som resan blivit verklig för mig. När Peter Ivan ringde mig i somras tog jag det knappt på allvar.

– "Ingrid, vad säger du om att åka till Zagreb och lära ut Freja-pedagogik?!"

Peters röst i telefonen, glad och upprymd.

– "Jomen visst", sa jag – "det kan jag väl göra!".

Och nu var vi här! Jag, Ingrid, i egenskap av producent och projektledare, Peter Ivan, i egenskap av konstnärlig ledare och teaterregissör under de fyra

första åren av Frejaprojektets tillvaro, min son Per-Anders, i egenskap av att ha varit Freja Musikteaters fadder, amatörskådespelare, dramatiker och alltså under sex år och Gorica, produktionsassistent på Smålands Musik och Teater, (som Freja Musikteater numera tillhör), och dessutom från Kroatien och därmed vår tolk gentemot våra arrangörer.

Det stod snart klart att alla deltagarna talade ungefär lika knagglig engelska som vi själva, så dom komplexen kunde vi snabbt slänga undan!

Hur skulle vi under en vecka kunna förmedla våra erfarenheter från våra sex år med Frejaprojektet och Freja Musikteater så att det blev begripligt och samtidigt något som deltagarna från de andra länderna i sin tur skulle kunna förmedla till de barn- och ungdomsgrupper de jobbar med i sina hemländer på olika sätt. Barn och ungdomar med olika särskilda behov, många med diagnoser inom autismspektrat men även barn med andra diagnoser, fysiska och psykiska.

Turkiets representanter berättade att i deras hemland skäms föräldrarna så när de får barn med diagnoser, barn som inte är "normala", så de gömmer undan sina barn i hemmen, de får alltså inte gå i skola. Enligt en undersökning som UNESCO nyligen publicerade förvägras 8 av 10 funktionsnedsatta barn i Europa en fullgod skolgång på grund av att de har olika diagnoser. Det är skrämmande siffror, man tror att man flyttas tillbaka till medeltiden.

Kan Frejapedagogiken hjälpa till med att avskaffa alla fördomar och förutfattade meningar som finns om barn som föds med olika diagnoser är det värt alla ansträngningar och all frivillig ideell tid vi lägger ner på att sprida vårt budskap ut i världen:

Att det omöjliga kan bli möjligt!

Att det omöjliga kan bli möjligt! Att tillit och respekt kan åstadkomma underverk. Att barn med autism kan idka socialt samspel, kan kommunicera, kan samarbeta med andra och har förmåga till empati. Att drama, rollspel, teater, musik och sång som metod för att träna sociala förmågor och höja den egna självinsikten, självbilden och självtilliten är mirakelframkallande! Att alla barn har behov av att få utveckla sina färdigheter i grupp tillsammans med andra barn, att få uppleva glädjen i den pedagogiska dramaleken där de samtidigt tränar samspel, koncentration, "jag-upplevelse", turtagning och samarbete.

Att arbeta med kroppsmedvetenhet, med röst och andning och glada punkten, att arbeta med övningar där alla blir bejakade och accepterade för den de är, där alla får en funktion i ett sammanhang, där alla kan känna trygghet och tillit och därmed våga visa sina känslor – att detta kan få barn och ungdomar med autism att växa och expandera långt utöver sina gränser för vad både de själva och vuxna i deras närhet trott var möjligt.

... där alla kan känna trygghet och tillit och därmed våga visa sina känslor.

Vilken utmaning! Och så på engelska också! Vi skred till verket, Peter och jag med benäget bistånd av Per-Anders och Gorica. Till en början ganska så osäkert, språket var en barriär att ta sig igenom, så många engelska ord som måste tas fram från hjärnans bakerta skrymslen och dammas av.

Vi hade med oss så många filmer från Frejaprojektet och från våra föreställningar: "Stackars oss", "Freja Dreams", "Måsen Johanna", "Freja Backstage",

"Den Smala Lyckan" och "Den Tjocka Olyckan". Dessvärre var ju alla filmer otextade, på helt obegriplig svenska! Vi märkte snart att vi kunde visa max 5 till 10 minuters film i taget, sedan fick vi stanna upp och förklara vad som sades på filmerna. Nästa gång vi åker iväg ska vi se till att ha filmerna textade!

Vi utgick ambitiöst från vårt råmanus till vårt gemensamma bokprojekt "Boken om Freja". Vi försökte berätta hur det hela startade en gång, hösten 2004, som en idé i mitt huvud då jag sett hur drama och teater haft en förlösande inverkan på min andre son Per-Johan, som har Aspergers syndrom.

Vi berättade om alla dysterkvistar och "förståsig-påare" som skakat på huvudet och sagt att "Nej, det går aldrig". Barn och ungdomar med autism kan inte fungera i grupp, kan inte samspela och kommunicera, det står ju i alla faktaböckerna! Läs själv! Hur kan ni tro att de då ska kunna spela teater! Det är ju själva förutsättningen för allt teater-arbete!"

Vi fortsatte att berätta. Hur vi envist fortsatt att följa vår vision utan att lyssna på alla kritiska och negativa röster i omvärlden, hur vi startat första Frejagruppen i januari 2005 och hur arbetet med de första tolv deltagarna, i olika åldrar och med olika diagnoser, trots alla dystra profetior utvecklats så mirakulöst så att psykologer och psykiatriker kom resande på studiebesök och tappade hakorna och inbjöd oss att spela på en stor psykiatrikonferens i Ronneby, där flera hundra psykiatriker blev helt överväldigade av vad de såg.

Vi pratade och berättade på vår knaggliga engelska och sprängde in lite filmglimtar. Våra europeiska vänner lyssnade intresserat. Men hur mycket förstod de?

Vi visste inte. Hur skulle vi få dem att tro på vår framgångssaga?

Ett stort televisionsuppbåd från kroatiska televisionen välldes plötsligt in och skulle filma när vi gjorde spegelövningar med deltagarna. Peter och jag blev intervjuade. Efter att ha hört vår engelska föreslog programledaren att vi skulle prata på svenska och att Gorica skulle direkttolka på kroatiska. Ett eldprov för både Gorica och Peter och mig!

Återigen fick vi berätta om vår Freja metod, om hur viktigt det är att bejaka det alla är bra på och fokusera på det, inte på problemen som alla andra fokuserar på hela dagarna. På Freja får alla göra det dom är bra på för alla är bra på nåt! Vi berättade om våra övningar, om våra produktioner. – Ja, det var riktigt att barnen och ungdomarna själva bidragit med texter till våra produktioner. Några skriver dikter, andra skriver monologer och några skriver hela sketcher. Att varva deras texter med sång och musik har blivit Frejas koncept. Publiken älskar det.

På Freja får alla göra det dom är bra på för alla är bra på nåt!

Våra föreställningar har gått för utsålda hus och vi har turnerat runt om i Sverige, ja.

Programledaren var lyrisk. Han tyckte att våra spegelövningar var mycket "sensuella"! Det här skulle bli ett långt inslag i kroatisk nyhetstelevision.

Vi kände oss nästan som om vi kändisar "på riktigt" från Sverige!

Våra europeiska deltagare ställde snällt upp på att göra spegelövningarna om och om igen till musik. Stämningen var på topp. Att göra övningar var tydligen något som var förlösande! I en spegelövning behövs inget språk, bara koncentration på den man ska spegla. Något som kan vara förlösande även för en person med autism som har svårt för "det sociala språket" med någon de inte känner i början.

Peter och jag tittade på varandra. Nu visste vi hur vi skulle lägga upp resten av veckans "Training-courses". Övningar!!

På en vecka plöjde vi igenom de flesta av Frejaprojektets Favoriter! Vi lekte tillsammans, "Tomtesmyg" och "Haren och Sköldpaddan", vi byggde statyer i grupper med varandra, vi gjorde "högstatus- och lågstatus-övningar", vi sjöng och dansade tillsammans, vi gick omkring och minglade och bejakade varandra: "Jaså du har en blå tröja idag. Det är helt Okey för mig" och så vidare, vi minglade med en

dold mördare ibland oss som skulle fångas annars mördades alla! Per-Anders och jag vågade oss på att spela upp en scen från "Den Tjocka Olyckan" som ett exempel på högstatus och lågstatusbeteende. Per-Anders som jovialisk maktutövande Psykolog, jag som tyst, hunsad och autistisk 17-åring (jo, deltagarna fick använda sin fantasi här!).

Efter varje övning pratade vi om vad de gjort och upplevt. Efter bekräftelse-övningarna var deltagarna helt euforiska. ALLA människor har behov av att få bli bejakade och bekräftade för den man är, att det är helt Okey att vara den man är!

Sista dagen hade vi en summering av vad vi gjort. Vi fick en fantastisk feedback. Turkiet bjöd in oss på stående fot att komma till Turkiet sommaren 2011 för att upprepa samma sak där under en vecka. "This Freja-method will change the world", sade Turkiets representant – "because this will globally change the attitudes and break the prejudices about people with autism. To be heard, to be seen, to be included, to be accepted as they are. They learn how to behave, but without mistakes and no attacks. Group support is very important to feel you are safe and no more different than others are, we are all different."

Det ena landets representanter efter det andra stod upp och spelade upp små spel för oss där de berättade för oss om Frejametoden. Den polska delegationen hade till och med lärt sig Frejasången på svenska! Alla var entusiastiska. Vi hade verkligen lyckats förmedla vårt budskap! Så. "Heja Freja!"

Vi hade verkligen lyckats förmedla vårt budskap!

Sista kvällen avslutade med att arrangörerna från Smile-Association i Kroatien lät en grupp med barn med Downs syndrom framföra en dans- och musikshow för oss.

De har arbetat med dans – och musikerapi med denna målgrupp i ett par år. Framförandet gjorde stor succé och barnen själva ville inte lämna scenen

utan körde sitt nummer "da capo" ett antal gånger. Det slutade med att alla vi vuxna tårögda äntrade scenen och dansade runt med barnen. – "Det här vore en utmaning att starta hemma i Jönköping" tänkte jag." En grupp med barn med Downs syndrom som får medveten pedagogisk träning i dans och rörelse till musik. I Frejas Anda".

Kanske alla länderna kan komma till Jönköping och vårt nya scenkonsthus Spira sommaren 2012 på en stor internationell festival, tänkte jag vidare och i nästa sekund hade jag inbjudit dem alla till detta!

"Kom till Jönköping sommaren 2012, ta era barn- och ungdomsgrupper med er så ska vi ha världens första stora internationella festival för och MED barn och ungdomar med funktionsnedsättningar. Tillsammans ska vi under en veckas workshops skapa en stor cross-over Performance som ingen sett maken till".

Det pågår så mycket seriöst och ambitiöst arbete runt om på Kulturskolorna för och framförallt MED barn med olika svårigheter.

Vi får väl se om EU vill betala för en sådan festival! Vilken fantastisk utveckling det vore av vårt svenska Pascalprojekt som ju varit en oerhört viktig och unik satsning på Kulturskolornas arbete med barn med olika särskilda behov. Freja Musikteater har haft glädjen att få delta ett par gånger i Pascalprojektets festivaler och det har varit mycket glädjrika upplevelser för våra deltagare. Det pågår så mycket seriöst och ambitiöst arbete runt om på Kulturskolorna för och framförallt MED barn med olika svårigheter.

Det är ett så viktigt arbete. De senaste rönen inom hjärnforskningen visar hur rätt satsningen på olika skapande verksamheter är för alla, men särskilt för personer med funktionsnedsättningar. Det är nu vetenskapligt evidence-bevisat att ett kontinuerligt utövande av konstnärliga aktiviteter i grupp såsom musik, sång, drama, dans och teater, gör att det bildas nya nervbanor mellan stamcellerna. Plötsligt kan man göra saker man inte kunde innan, och inte borde kunna.

Plötsligt kan man göra saker man inte kunde innan, och inte borde kunna.

Vi har sett detta hända under sex år gång på gång med våra unga deltagare i våra tre olika Freja-grupperingar.

När vi frågar våra Freja-deltagare vad som varit viktigast för dem med deras deltagande i Freja Musikteater har de alla sagt nästan exakt samma sak: "Jag har fått kompisar. Jag har blivit accepterad och respekterad för den jag är. Jag har lärt mig att uttrycka mina känslor. Jag har fått veta att jag kan så mycket mer än jag trodde. Jag har vuxit som människa".

INGRID SINDAHL-NORELIUS

HÄR OCH NU

Här och nu

Jag skulle vilja vara

Här och nu

Vad skönt det vore att va

Här och nu

Mitt liv det pågår

Här och nu

Här och nu

Jag skulle vilja vara

Här och nu

Vad skönt det vore att va

Här och nu

Jag vet så väl

Här och nu

Mitt liv är fyllt av oro

Det finns inte nån balans

Jag vill ha fötterna på jorden

Och försöka tagga ner

Jag önskar att jag var ett träd fast i marken

Jag önskar att mina rötter höll mig still när det blåser

Jag önskar jag fick andas frisk luft varje dag

Jag vill ju bara leva . . .

Text: Anna Brycke, elev Kulturcentrum Skåne (Under tiden 2010)

ELISABET RESLEGÅRD

Tidigare kampanjledare för Dyslexikampanjen, Psykekampanjen, Läsrörelsen och Lär för livet. I dag ordförande i Läsrörelsen och frilans inom kulturområdet.

10.

Sagans kraft

Det var en gång en pojke som hette Max. Ett barn som lärde sig läsa när han var 15 år. Som hade koncentrationssvårigheter och utvecklade panikångest. En mycket intelligent person, men som hade svårt att lära sig knyta skosnören eller att cykla. Ett barn som aldrig lärde sig multiplikationstabellen, men hade alla rätt på de nationella proven i matematik i nian. Min son.

Max föddes sex veckor för tidigt. När han kom hem fanns hans barnkunniga pappa till hands under två veckor. Men sen var jag ensam hela dagarna med Max. Som många för tidigt födda kunde han inte fixera blicken. Jag når honom inte, tänkte jag. Vad ska jag göra? Jag måste prata med honom, sa jag för mig själv. Om vad? Jag får berätta om mitt liv. Från den stunden pratade jag hela dagarna med Max. Och sjöng. Efter en tid vände han sin blick mot mina ögon och släppte sen inte ögonkontakten.

Själv var jag ett ensamt barn som ryckts upp från ett barnrikt område i Uppsala, när min pappa blev präst i Norrland. När jag var tio år kom tv-teatern in i mitt liv. Pjäser av Aiskylos, Euripides, Shakespeare, Molière, Ibsen, Strindberg och långt senare Kent Andersson och Bengt Bratt spelades av storheter som Edvin Adolphson, Ulla Sjöblom, Torsten Lilliecrona och en ung Mona Malm. Det förändrade mitt liv.

Jag har arbetat med kultur i hela mitt liv. Det gäller också min man Conny som är Max pappa. Max var ofta i Kulturhuset där jag arbetade och han var alltid med när vi gick på fest eller hade fest. Han var ett barn bland vuxna. Varannan helg kom hans tre sys-

kon, som har en annan mamma. Då var det regel att vi tillsammans gick på museer och ibland på teater eller bio. Från det att Max var liten älskade han det dramatiska. Jussi Björling och Twisted Sister, utställningen Den dekorerade människan och franska nycirkusen Archaos.

Från det att Max var liten älskade han det dramatiska.

När Max var sju år och började skolan öppnade sig en avgrund. Han som kallats vår lille filosof på dagis kunde inte lära sig läsa och kunde bara göra en sak i taget. "Antingen är Max dum eller så filmar han" sa hans första lärare. "Dum är han inte!" svarade jag. Utredningarna avlöste varandra. Diagnoser sattes. Dyslexi, DAMP och depression. Några skolbyten gjordes. Ett tag var han bäst på att vara värst.

En dag kom Anita in i hans liv. Max egen lärare som såg honom och lät honom vara sig själv, även om det innebar att inte göra någonting under en hel dag. "Max är intelligent, den dag han börjar jobba kommer det att gå undan" sa hon. Under hennes ledning fick han VG i svenska och engelska och MVG i matematik, när han gick ut nian. I alla andra ämnen hade han sträck.

I dag är Max 28 år och bor i en egen lägenhet. Han läser obehindrat svenska och engelska, men har svårt att skriva. Panikångesten gör att han inte kan åka

vare sig bil, buss, tåg eller flyg. Jag frågar Max hur han ser på kulturens roll i samhället och för honom själv.

”Kultur finns för att stimulera fantasin. Kultur gör att man kan referera till andra människor som man aldrig har träffat. Den tar upp samhällsfrågor och ger bredare horisonter. Konst och kultur har aldrig varit en elitfråga i vår familj. Det har varit något vardagligt. Varit naturligt att vem som helst kan uttrycka sig genom olika konst- och kulturformer. Man kan inte skriva ut recept på kultur. Poängen med konst är att uttrycka sin egen identitet. Inget är mer rätt än det andra. Kultur är något levande, något som alltid förändras. Den speglar den tid man lever i. Det är samhällets sätt att handskas med ångest.

Poängen med konst är att uttrycka sin egen identitet.

Jag växte upp med kreativa människor. Har aldrig sett människor som konstiga och annorlunda. Blev själv behandlad som en vuxen som lyssnades till och togs på allvar. Många människor blir avskräckta från att vara kreativa. Barn blir avskräckta från att göra något eget, att måla utanför linjen. Hela min barndom var uppfylld av kultur. Av målningar, skulpturer, teater, film, musik, böcker. Kultur har alltid funnits för mig. Jag fick testa. Det fanns material och människor som visade vad man kunde göra och sen fick man göra vad man ville. Det gjorde att jag såg möjligheterna som barn. Som när jag valde bort en tecknad film en regnig söndag för att gå och se Gustaf Vasa på Nordiska Museet, när jag var fyra år. Museer har varit något naturligt. Konst har varit en del av mitt liv. Det har lärt mig att se det vackra i vardagen. Se en vacker himmel. Jag har aldrig separerats från den vuxna kulturen. Fikat efter ett museibesök var inte annorlunda än fikat på stranden. Det var museet som var det viktiga. Barn kan uppskatta kultur lika mycket som vuxna. Att som barn gå till Stadsteatern och se en föreställning på en stor scen kändes naturligt. Att se på samma sätt som vuxna. Jag gillar inte att barn enbart får en förenklad version.

Perioder när jag inte hade kompisar hade jag mina egna fantasier. Jag målade för att berätta historier för mig själv. Underhålla mig själv. Omedvetet gjorde ni mig också tvåspråkig genom att från det jag var väldigt liten läsa all översättning på film och tv för mig. Ni lärde mig engelska. Under en ångestladdad barndom som började i.o.m. skolan var film ett sätt att komma undan. Filmen som konstform har varit en flykt från min ångest och mina depressioner som barn. Film är min favoritform. Första gången du ser en film ser du filmen. Sen ser du skådepelarna, scenografin och annat. För varje gång du ser en film vidgar den sig.

Tror att jag hade haft svårt att handskas med min ångest om jag inte haft tillgång till kultur. Konst gav mig färg i min palett. Förvandlade min värld från skolor i grått till att se med öppet sinne. Jag kan uppskatta småsaker som ett glas kallt vatten. Jag hittar hela tiden på historier. Tycker om att vakna på natten. Tycker om att vandra på natten. Bara jag. Ingen som stör och ingen som tittar.

Kulturen gör att jag inte är ensam och olycklig som jag skulle kunna vara.

Jag lever i ett osynligt fängelse. Med väggar som bara jag ser. Jag är inramad. Kulturen gör att jag inte är ensam och olycklig som jag skulle kunna vara. Det finns en värld som är oändlig. Jag kan uppleva vad som helst. Jag kan se vad som helst från mitt rum. Kunna lyssna på en bok. Det kan vara jag och Dostojevskij. Det är jag i hans fantasi. Jag känner mig rikare än de flesta för jag är rik i upplevelser. Jag känner mig aldrig ensam.”

Vi enas om att avluta den här texten med historien om mamman som en gång frågade Albert Einstein vad hon skulle göra för att hennes son skulle bli ännu intelligentare. Han svarade ”läs sagor för honom”. Vad ska jag göra mer, frågade hon. ”Läs ännu fler sagor!” svarade Einstein.

ELISABET RESLEGÅRD

MARIA BECKER GRUVSTEDT

Utvecklingskoordinator vid Kulturcentrum
Skåne och lärare på Musikhögskolan i Malmö

11.

Framtid handlar om livet självt

Framtid, det handlar om livet självt! säger Birgitta Hansson, Kulturarbetare på Kulturcentrum Skåne som gått den 3-åriga kulturutbildningen på Kulturcentrum Skåne.

Men att få tillgång till "livet självt", med ingredienser som utbildning, yrke, delaktighet och möjlighet att på allvar påverka sin livssituation, är definitivt ingen självklarhet för personer med intellektuella funktionsnedsättningar. Samtidigt vet vi, bland annat genom statens egna rapporter⁴, att det är just dessa faktorer som påverkar människors livskvalitet och hälsa mest.

Alla barn och unga tänker om framtiden

En av de viktigaste ingredienserna i uppväxtåren är att förstå vitsen med att bli vuxen. Barndomstiden med leken som utgångspunkt, fram till tiden som ung vuxen mitt inne i utbildning och med praktiska livserfarenheter i bagaget, handlar i mångt och mycket om att finna ledtrådar till vem man är och vad man vill bli. Vuxna runt omkring har både skyldighet och rättighet att stödja barnet i den utvecklingen.

För barn, unga och unga vuxna med funktionsnedsättningar är vägen fram till hur man skapar sig sitt eget liv och med vad man kan bidra allt annat än enkel. Inom det konstnärliga området finns inga självklara vägar framåt.

Utbildning inom konstnärliga ämnen

När det gäller utbildning inom det konstnärliga området kan följande jämförelse göras:

I Sverige har barn och unga som inte har någon funktionsnedsättning möjlighet att få undervisning och fördjupa sitt intresse inom konstnärliga ämnen i olika typer av skolformer. De som vill kan exempelvis söka sig till musik- och kulturskolor med musik- och instrumentalundervisning, bildkonst, drama/teater och dans. Skolorna erbjuder progression och utveckling på ett kvalificerat sätt och lärarna har en konstnärlig och pedagogisk utbildning. Dessa barn och unga kan, oavsett planer på framtida yrkesliv, fördjupa sina kunskaper under gymnasietiden genom att söka sig till utbildningsprogram med estetisk inriktning. Vanligt är att den som efter gymnasiet tänker sig ett yrkesliv inom kulturområdet sedan söker sig till någon eftergymnasial utbildning, till exempel folkhögskola, för att där få undervisning som förbereder för högre utbildning. Vid högskola och universitet ges sedan den utbildning som krävs för att kunna verka som kulturbärare och konstnär inom alla konstarter. I en obruten linje erbjuds utbildning med progression i ett livslångt perspektiv.

Även bland personer med intellektuella funktionsnedsättningar finns många med intresse och begåvning för konstnärliga uttryck. Det ser vi bevis på i form av konstnärliga musik-, bild-, dans- och teaterkollektiv, produktioner, utställningar och workshops här hemma och utomlands. Deras väg till konstnärliga

⁴ Se t.ex. rapporten Onödig ohälsa av Ylva Arnhof, Statens folkhälsoinstitut (2008)

aktiviteter har konsekvent varit krokig och fylld av tillfälligheter, aldrig varit stabil eller systematiskt ordnad. Det är hög tid att lämna det slumpmässiga och skapa likvärdiga alternativ som utan diskriminering och på lika villkor erbjuder konstnärliga utbildningsmöjligheter åt alla.

Musik- och kulturskolor har, generellt sett, ingen stark tradition att ta emot elever med funktionsnedsättningar. Tillgången till kvalificerade studieförberedande estetiska program inom gymnasiesärskolan, eller inom eftergymnasial utbildning som fördjupning och eventuell förberedelse för högre studier, är närmast att betrakta som obefintlig. Inte heller kan en begåvad, konstnärlig ung person med intellektuell funktionsnedsättning söka kurser vid universitet och högskola även om kursen är inriktad på just det som den här presumtiva studenten har som specialitet. Gymnasiesärskolans betyg ger inte behörighet till högre studier hur bra ämnesstudierna än har lyckats.

Den kedja av utbildningsnivåer som borde gälla alla, gäller bara vissa. Svaret på hur det kan komma sig ligger i den kunskaps- och människosyn som den här gruppen av barn- och ungdomar omgärdas av. Det är en syn som tvekar om dessa individers utvecklingsmöjligheter. Det är en syn som inte tar hänsyn till den bredd av begåvningsområden som inryms i alla de diagnoser som är möjliga att ställa idag. Det är en syn där man tillåter sig att särbehandla till den grad att det närmar sig diskriminering. Trots alla nationella ambitioner för inkludering.

Ett exempel på detta är att forskning visar att grundskolans särskoleundervisning tenderar att fokusera på fostran och på att undersöka elevernas förutsättningar för att lära, snarare än att skapa situationer där lärande faktiskt sker. Eleverna befinner sig under 10 år i en skolform som företrädesvis förbereder för skolkunskaper. De är i en undervisningssituation som aldrig riktigt startar. Ett annat exempel är gymnasiesärskolans betyg, som inte fyller någon funktion för framtida studier eller arbete i en ung människas liv. Detta faktum innebär en särskild problematik som både berör hur gymnasieskolan organiserar undervisningen pedagogiskt och innehållsligt men även

påverkar lärares och elevers attityder till värdet av kunskap och alldeles särskilt när det gäller synen på meningen med att studera.⁵

Att ha en intellektuell funktionsnedsättning innebär inte att sakna utvecklingsmöjligheter. Erfarenhet visar oss att undervisning och arbetsmiljöer organiserade med koncentration på ämne/process och produkt, djup och kreativitet, omfattande praktik, reflektion och inte minst en genomtänkt syn på tid ger konkreta och kvalitativa resultat. Miljöer som inte enbart fokuserar på särlösningar utan klarar att använda olikheter som resurser och ser mångfald som en tillgång visar att personer med intellektuella funktionsnedsättningar utvecklar kompetens och identifierar sig själva som kunskapsbärare – någon som har något att förmedla till andra.

Vems är frågan?

Mitt namn är Alexandra Nilsson och jag är 22 år. Jag har gått alla mina år i skolan inom särskolan, och jag har ett funktionshinder. Jag går idag på en skola som heter Kulturcentrum Skåne och detta ligger i Lund. Alla där har något slags funktionshinder, och vi känner oss inte prioriterade i samhället. Varför ska det vara så? (Ur brev oktober till regeringen och riksdagsledamöter 2010 av Alexandra Nilsson, elev vid Kulturcentrum Skåne)

I Sverige har vi höga ambitioner vad gäller alla människors rätt att leva och utvecklas i ett samhälle där alla kan delta jämnt oavsett funktionsförmåga. Genom att ha ratificerat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är Sverige juridiskt bundet av konventionens innehåll som tillhör de centrala konventionerna om mänskliga rättigheter. Detta innebär bland annat att säkerställa ett sammanhållet utbildningssystem för personer

⁵ se t.ex. Diana Berthéns avhandling Förberedelse för särskildhet. Särskolans pedagogiska arbete i ett verksamhetsperspektiv. Karlstad University Studies 2007:19. Mariella Niemis avhandling Naturbaserade aktiviteter i daglig verksamhet och gymnasiesärskola Göteborgs universitet 2010 samt Johanna Larsson C-uppsats "De kommer inte att ha så mycket användning för dem". Musiklärares syn på betyg och styrdokument i gymnasiesärskolan. Musikhögskolan i Malmö 2010.

med funktionsnedsättningar på alla nivåer och att de får tillgång till grundläggande utbildning men även allmän högre utbildning, yrkesutbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande utan diskriminering och på samma villkor som andra.⁶

Frågorna om rätten till livslångt lärande, utbildning och arbete skjutsas dock ständigt mellan olika förvaltningar och departement. Enligt alla betydande dokument ska dessa frågor vara sektorsövergripande och beröra varje del av samhället. Kommunalt, regionalt och statligt skall utbildningsområdet ha en strategi för lika rättigheter, integration och inkludering, arbetsmarknadsområdet och kulturområdet likaså. Strategin ska inte bara innefatta möjligheterna att passivt få ta del av det samhället erbjuder, utan också möjligheter att utbilda sig och i förlängningen få arbeta med det man faktiskt kan.

Det finns exempel på organisationer som arbetar för att förändra situationen. Pascalprojektet har påverkat musik- och kulturskolor att bredda rekryteringen av elever. Kulturcentrum Skåne, med stöd från Lunds kommun, erbjuder en 3-årig eftergymnasialutbildning på heltid som ger kompetens med konstnärlig inriktning. Lunds universitet och Musikhögskolan i Malmö har på försök startat en musikkurs med goda resultat och utvecklingsarbetet för att möta utbildningsbehovet hos gruppen omnämns i musikhögskolans verksamhetsplan som en nationellt viktig fråga. Liknande initiativ har tagit vid institutionen för Kulturvård vid Göteborgs universitet i ett samarbete med Mariestads kommun. Andra står i startgroparna men hindren är många, oavsett vilken åldersgrupp eller utbildningsnivå det gäller.

Det är stora hinder som berör vilken instans som faktiskt har ansvar för eftergymnasial- och högre utbildning för personer med intellektuella funktionsnedsättningar. Det är hinder som gäller kommuners förmåga att samarbeta så att frågan om var man bor, och möjligheten att kunna åka över kommungränser för att få utbildning eller gå till ett arbete, inte ska

behöva spela någon roll. Det är hinder i form av lagar och regler vars syfte är att bistå personer i behov av stöd men som krockar och spelar ut varandra när omsorg, utbildning och arbetsmarknad ska samverka.

När vi som arbetar med frågorna lyfter dessa med berörda instanser får vi konsekvent svaret att det är någon annanstans saken ska tas om hand. Än så länge ser vi inga exempel på hur man på statlig nivå konkret stödjer utvecklingen av möjligheterna till eftergymnasial eller högre utbildning varken generellt eller inom det konstnärliga området. Det är förbluffande tyst om hur man vill genomföra och erbjuda utbildning till en grupp människor i samhället som inte erbjuds arbete, just för att de inte har utbildning eller att den utbildning de har inte berättigar dem till fortsatta studier.

Den 22 januari 2011, samtidigt som den här texten skrivs kommer ett pressmeddelande från regeringen och biträdande utbildningsminister Nyamko Sabuni. I meddelandet står att regeringen uppmärksammat att gymnasiesärskolan inte ger behörighet för vidare studier och att man kommer att öka möjligheterna till utbildning genom satsningar på "lärlingar, gymnasiala vuxenutbildningar och yrkeshögskoleutbildningar". "Det här är en viktig liberal reform för att göra upp med en förlegad syn på människor med utvecklingsstörning.", säger Sabuni.

Det är ett angeläget och grundläggande initiativ regeringen tar. Många i den grupp reformen vänder sig till har höga förväntningar på resultat som bygger på öppenhet för nya vägar till kunskap och förmåga till samarbete mellan myndigheter, utbildningsanordnare och arbetsgivare.

En modell för hur eftergymnasialutbildning kan organiseras är Kulturcentrum Skåne. Vi vänder oss till personer med intellektuella funktionsnedsättningar, vi ger konstnärlig utbildning och har utvecklat arbetsformer för att underlätta inkludering samt bredda och utvidga kulturarbetsmarknaden. Vårt mål är att ta till vara människors olikheter som betydelsefulla resurser inom den kulturverksamhet som vi bedriver och vara ett exempel på hur detta kan gå till.

⁶ FN's konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning: Artikel 24

Kulturcentrum Skåne

Vi tänker att konsten är livet. Det är det vi gör i det dagliga livet som vi vill finna konstnärliga uttryck för. Det viktiga för oss är att kunna kommunicera med människor. Konst är hos oss alla former av uttryck som musik, rörelse, texter, film, bilder, foton, skulpturer, dans, drama, teater, sång, målningar med mera. Vår strävan är att på djupet kommunicera med andra genom dessa, alla våra konstnärliga språk eller uttryck. (Christel Nilsson, utbildningsledare vid Kulturcentrum Skåne.)

Kulturcentrum Skåne är ett utåtriktat regionalt centrum för musik, teater och konst. Vi är en ideell förening som drivs med stöd från Lunds kommun samt med bidrag från olika fonder och stiftelser. Till vårt hus i Lund kommer människor för att teckna och måla, musicera, spela teater eller mötas kring något av våra kulturprojekt. Vi har aktiviteter för alla åldrar och våra pedagoger har både konstnärlig och pedagogisk kompetens.

Kulturcentrum Skåne är en levande social och kulturell mötesplats som inrymmer en öppen eftermiddagsverksamhet, kulturutbildning och kulturarbetsplats. Vår övertygelse är att personer med intellektuella funktionsnedsättningar har mycket att tillföra kulturlivet och att konstnärligt skapande främjar kreativitet och utveckling hos var och en. Vi vill påverka attityder och inspirera människor att leva med och förstå de värden som ligger i en kulturell och social mångfald.

Kulturutbildning på Kulturcentrum Skåne

Jag sätter mer värde på mig själv än vad jag gjorde förut. Jag vet mer vad jag vill med mitt liv. Utvecklats har jag gjort ju. Jag har blivit en helt annan människa när det gäller att ta till sig saker och ting. Det här med att lära sig saker har blivit lättare. Jag blir glad av det. Tar det till mig. Jag kämpar mer. Man måste kämpa för att kunna våga. Och Våga göra fel. Vågar man inte göra fel vågar man inte ta tag i allvaret som sen blir skoj. (Eva Henriksson, Kulturarbetare på Kulturcentrum Skåne.)

Kulturcentrum Skånes treåriga, eftergymnasiala kulturutbildning är på heltid och riktar sig till personer med intellektuell funktionsnedsättning. Utbildningens mål är att stärka elevernas konstnärliga uttrycksförmåga, kommunikationsfärdigheter samt skapa förutsättningar för en långsiktig personlighetsutveckling. Syftet är att eleverna ska lära sig omforma och uttrycka sina tankar och känslor i dikt, berättelse, musik, bild eller andra ickeverbala uttrycksformer. Detta menar vi kan utgöra grunden för ett livslångt kreativt/konstnärligt skapande.

Vi arbetar ämnesöverskridande med musik, teater/drama och bild. Dessa ämnen knyts samman med ämnet kulturspaning där eleverna tillsammans med handledare hämtar kunskap och inspiration från det utbud som kulturlivet erbjuder. Pedagogisk dokumentation och reflektion har en självklar plats i lärandeprocessen vilket vi ser som en väg att synliggöra lärandet för eleven.

Vi tar in en ny kull vart tredje år och sedan år 2003 är utbildningen en s.k. kompletterande utbildning som står under statlig tillsyn. Utbildningen strävar efter att ge eleverna en kunskapsnivå som leder till vidare utbildningsmöjligheter inom kultursektorn samt öppnar denna som en möjlig framtida arbetsmarknad.

Kulturarbetsplats på Kulturcentrum Skåne

Kulturarbetsplatsen är organiserad som en fristående daglig verksamhet där deltagarna arbetar med de konstnärliga uttryck de erövrat under utbildningen och fortsätter att utveckla sin kompetens och kommunikativa förmåga i konstnärlig produktion. Alla som arbetar där har gått den 3-åriga kulturutbildningen. Bäst beskrivs intentionerna bakom Kulturarbetsplatsen med Christel Nilssons beskrivning av Kulturcentrum Skåne vid en Öppen utfrågning organiserad av Kulturutskottet i Sveriges Riksdag nov. 2009.

Det konstnärliga arbetet som bedrivs på Kulturcentrum Skåne utgår helt och hållet från min och mina kollegers övertygelse om att de människor vi vänder oss till är eller blir kompetenta och intressanta kulturskapare som överraskar och inspirerar.

Den övertygelsen bygger på våra egna erfarenheter och egna upplevelser från vårt mångåriga arbete med de elever och kulturarbetare som under åren sökt sig till oss. De visar oss ständigt att de har något att komma med och något att berätta som är intressant för scenrummet. De överraskar ofta med något icke förutsägbart. Konsten är inte bara bra för dem – de är också bra för konsten. Det är alltså inget välgörehhetsarbete vi sysslar med. Det är ett konstnärligt utvecklingsarbete där process och produkt går hand i hand. Där vi värnar om det nyskapande, tillåtande och experimentella. Där vi använder oss av många olika konstformer och tillgången till scenrummet så att de kan kommunicera sina erfarenheter, tankar, åsikter till andra. Vår förhoppning är de ser sig själva som intressanta och djupa och att de identifierar sig som kunskapsbärare, kulturmedskapare, konstutövare, kommunikatörer – någon som har något att berätta. (Christel Nilsson i Kulturutskottet november 2009.)

Lika villkor – men inte för alla

Det är kostsamt för samhället och slöseri med resurser att inte ta vara på den kraft och förmåga som personer med intellektuella funktionsnedsättningar har. Det strider mot vår tids grundläggande humanistiska och demokratiska värderingar och innebär diskriminering. Det står också i motsättning till den nuvarande regeringens arbetslinje.

Därför kan man förvånas över hur få resonemang som förs kring sambanden mellan utbildning och arbete för personer med intellektuella funktionsnedsättningar. Förutsättningen för att förändra situationen är parallellt arbete på alla nivåer. Politiker och tjänstemän i olika sektorer har en viktig uppgift i att se till att samtal och konkreta åtgärder genomförs. Det måste vara möjligt att få en gymnasieutbildning som är meriterande, det måste finnas eftergymnasiala utbildningar samt lärosäten för högre utbildning som öppnar sina dörrar i experimenterande och undersökande kurser där studerande med olika funktionsförmågor kan utvecklas. Till detta krävs att lärosätena bistår med forskning, så vi tydligt kan visa

på vad olika insatser ger i ökad kunskap om sambanden mellan utbildning, arbete och meningsfull sysselsättning.

Förutom det initiativ som beträdande utbildningsminister Sabuni nyss tagit står även ett hopp till regeringen som under hösten har givet ett antal myndigheter i uppdrag att ta fram delmål för handikappolitiken.⁷ Den samordnande myndigheten Handisam har haft i uppdrag att sammanställa dessa myndigheters arbete till ett Underlag till strategi för funktionshinderspolitiken, en strategi som ska gälla 2011–2016. Enligt regeringsuppdraget ska strategin samordnas med FN's konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar.

Vid läsning av underlaget till strategi framkommer att fortfarande gäller mål om tillgänglighet till större delen fysisk tillgänglighet. Helt riktigt förordas omfattande utbildningsinsatser av personer som yrkesmässigt möter och berörs av personer med funktionsnedsättningar. Men, och det är ett stort men, anmärkningsvärt lite i texten behandlar utbildning till de människor som själva har intellektuella funktionsnedsättningar. Särskilt lite berörs behovet av utbildning för dessa som en förutsättning för meningsfull sysselsättning och arbete. Detta trots att vi i alla andra sammanhang ser det som självklart att utbildning och arbete tillsammans utgör grunden för ekonomisk och social trygghet, delaktighet, hälsa och lika villkor.

Regeringen har möjlighet att vässa underlaget till ett skarpare verktyg. Låt oss hoppas att de gör det.

Tillbaka till musik- och kulturskolorna, barnen och lärarna

Alla barn har behov av att uttrycka sig och vill gärna lära sig att spela ett instrument, måla, dramatisera, spela teater och/eller dansa. Musik- och kulturskolor har en enormt viktig uppgift i att skapa stimulerande miljöer där de utifrån sina egna förutsättningar får

⁷ Begreppet handikappolitik togs bort i och med 2010 års budgetproposition och har ersatts med funktionshinderspolitik. Underlag till strategi för funktionshinderspolitiken Handisam 2010

möjlighet att växa in i och utforska konstarterna och kulturen.

Oavsett om miljöerna, aktiviteterna och människorna i musik- och kulturskolornas verksamheter grundlägger ett genuint allmänt intresse för kultur och inspirerar människor att skapa, gå på konserter, delta i kurser och utställningar, eller om de väcker tankar om vuxenliv och fortsatt utbildning och arbete, så ska alla ha chansen. Alla barn och ungdomar har rätt till bra undervisning inom det konstnärliga området. Det ska vara möjligt att tänka framåt och tänka om sig själv som vuxen även om man har en funktionsnedsättning, oavsett slag. Alla ska ha rätt att utbilda sig i ett sammanhållet utbildningssystem inom det område man har djupt intresse och begåvning för.

För att det ska bli möjligt måste dels insikten om att utbildning för den här gruppen är viktig genomsyra hela samhället. Beslutsfattare måste tala med varandra över sektorsgränserna, för att undanröja hinder och sammanlänka sina strategier till en helhet.

Musik- och kulturskolorna tillhör tillsammans med förskola, grund- och särskola den första nivån i det sammanhållta utbildningssystem som FN konventionen fastslår i artikel 24. Alla nya experimenterande kurser, lärar- och personalfortbildningar, mångfaldstankar, attitydförändringar, öppna dörrar, inkluderande grupper, gränsöverskridande initiativ blir därför viktiga. Både för denna nivå och de efterföljande.

Pascalprojektet

Den utveckling som Pascalprojektet har bidragit till under 4 år har stor betydelse för hur musik- och kulturskolornas undervisning kan göras tillgänglig även för barn och unga med funktionsnedsättningar. Projektet har inspirerat många skolor att intensifiera sina insatser, öka utbudet av kurser, skaffa kunskap om pedagogiska förhållningssätt och metoder samt förändra attityder till funktionsförmågor av olika slag. Unga som får tillfälle att upptäcka sina talanger och fördjupa sin konstnärliga kompetens kommer att vilja finna vägar att utöva sin konst även som vuxna, vilket i förlängningen också kommer att betyda större efterfrågan på kvalificerad undervisning på gymnasie- och eftergymnasial nivå samt möjligheter till högre utbildning. Pascalprojektet har blivit en del i att utveckla den linje av utbildning som alla barn och unga har rätt till. Därför är det nu, när projektet är slut, viktigt att inte tappa fart. Arbetet med att "säkerställa ett sammanhållet utbildningssystem på alla nivåer och livslångt lärande"⁸ måste fortsätta. Låt barnen få den obrutna linjen i form av musik- och kulturskolor, estetiska gymnasieprogram, eftergymnasiala och högre utbildningar de behöver för att utvecklas. Låt oss våga gå vidare ...!

MARIA BECKER GRUVSTEDT

⁸ FN's konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar: Artikel 24

VIDARE!

Vi chansar och vågar gå vidare här i livet
Och kliver över tröskeln där möjligheter finns
Vi chansar och flyttar för att våga satsa
Så ut med gamla soffan och in med nå't nytt.

Jag ställer mig frågor om mig själv och mitt liv.
Vem är jag, vad vill jag vad är viktigt i mitt liv?
Att inte fråga morsan – komma hem när jag vill
Man vill ju inte missa när möjligheter finns.

Jag vill ta ansvar för mig själv och mitt liv
Och våga släppa fram de tankar jag har
Vad är att va vuxen? Vill jag ha mjölk eller juice
Är förändring farligt? Är risken för stor?

Text: Alla medverkande i föreställningen VIDARE Kulturcentrum Skåne 2007.

12.

Kullagrets Musikalgrupp

Det är torsdag och klockan börjar närma sig fem och ute i foajén på Örebro kulturskola samlas ett gäng unga tjejer. De sitter och snackar om allt som hänt under dagen och veckan som gått, om kompisar och killar som varit till glädje eller sorg och kollar in mobilerna förstås. När jag går förbi vinkar de glatt och vi byter några ord innan jag går vidare, jag har en lektion till innan vi ska börja med det som de är här för, Kullagrets musikalgrupp.

Kullagret är samlingsnamnet för den individ- och behovsanpassade verksamhet som Örebro kulturskola erbjuder barn och unga med funktionsnedsättning av olika slag. För sex år sedan

bestämde vi oss för att utöka våra ämneskurser på kullagret med en mer produktionsinriktad verksamhet och gick vi ut med en annons i Örebro lokal-tidningar om att vi ville starta en musikalgrupp för ungdomar som går i särskolan. Vi fick svar, kanske inte så många som vi hoppats, men vi blev ändå ett litet gäng. Nu visade det sig att vi genast skulle stöta på ett problem. Örebro kommun har ett regionalt upptagningsområde för elever med funktionsnedsättning så att de kan få en specialanpassad skolgång här. Det anmälde sig elever som inte är mantalsskrivna i kommunen men som går i skola och fritids och bor på internat i Örebro. Eftersom man inte har en "kulturpeng" som följer med eleven när den studerar på annan ort innebar det att föräldrarna själva måste vända sig till sin hemkommun och be dem att betala den mellanskillnad som blir på terminsavgiften. Detta var inte så självklart, en

del hemkommuner menade att de själva bedrev sådan verksamhet och var inte villiga att betala. Det innebar att föräldrarna själva måste stå för hela kostnaden vilket blir ganska dyrt, eftersom avgiften i vanliga fall är skattesubventionerad. Tyvärr innebar det att några var tvungna att sluta. Detta jobbar vår ledning på kulturskolan med och tillsammans med övriga kulturskolor försöker de hitta en så smidig lösning som möjligt på just det problemet.

Till slut fick vi ändå ihop en härlig liten grupp och där har en liten kärntrupp blivit kvar under flera år och som vi nu fått följa och se utvecklas. För att kunna erbjuda en bredd i undervisningen har vi varit tre olika pedagoger, dans, musik och drama, som jobbat tillsammans med musikalgruppen en kväll i veckan.

När vi gick ut med annonsen hade vi som kriterier för att platsa i gruppen tre krav: Lusten att stå på scenen, att upprepa samma moment flera gånger och att kunna samarbeta med andra.

Från början var det en spretig liten skara som vi jobbade mycket med för att få ihop till en grupp. Det gick faktiskt över förväntan. Vi lekte, dansade och sjöng jättemycket för att se deras styrkor och vad de hade lust till. Mycket snart visade det sig att den här gruppen blev en slags ventil för eleverna där de kunde få utlopp för sina känslor och möjlighet till att upptäcka nya sidor hos sig själva. En fritidsaktivitet där de kunde få utmana sig själva och göra sådant som man kanske drömt om, som att få sjunga solo, dansa hip hop, m.m.

Hur visar man olika känslor så att andra fattar? Vi upplever ju att våra elever är väldigt spontana och verkligen visar upp hela sitt känsloregister. Är dom glada så är dom SÅ glada och är dom ledsna så är dom SÅ ledsna. Men att visa det när man inte är glad på riktigt hur gör man då? Det fick vi träna mycket på.

Det blev väldigt mycket fokus och prat om allas känslor så vi hade svårt att hinna med något annat därför vi blev det så att vi införde en "känslotermometer" innan vi började våra träffar. En känslotermometer är när man visar med handen var man befinner dig känslomässigt just nu. Långt ner mot golvet mår man pyton och högt upp med handen mot taket är man på topp. Det har vi fortsatt med och när vi vet hur alla mår kan man också visa hänsyn och förståelse om någon är lite "låg". Sen försöker vi inte prata mer om det just då, utan är det något man verkligen vill och behöver prata om så stannar man kvar på slutet och så sitter vi kvar och pratar av oss. Ofta händer det att vi får kommentarer som att, "ja, men nu har mitt dåliga humör tagit slut så nu vill jag inte prata mer om det" och för det mesta så har de hunnit berätta för sina kamrater innan vi börjat eftersom de alltid är i så god tid för att hinna "hänga."

När vi väl hade fått ihop gruppen började vi mer och mer jobba mot att utforma en musikal utifrån de dramaövningar, sånger och danser vi hade använt oss av. Nu skulle vi upprepa och göra om samma moment flera gånger och ändå behålla lusten och lekfullheten. Vi pedagoger fick lära oss att inte ge för många olika instruktioner på en gång, vi måste var strukturerade och väl förberedda. Tre pedagoger som skulle hålla samma linje var inte heller alltid är så lätt.

Vi märkte ganska snart att det som kanske är svårast för eleverna när man står inför en publik, är väl att behålla energin på scenen och att komma ihåg nästa moment. Det är ett stort ansvar att bara lämna eleverna helt ensamma på scenen. Vi bestämde ganska snart att någon vuxen skulle vara med på scenen som stöd och igångsättare. Ungdomarna skulle vara stjärnorna vi skulle bara var små bifigurer såsom berättare, förälder, lärare m.m.

När de väl står där på scenen ska de känna sig trygga och säkra på vad som ska hända. De ska förstå varför de går hit eller dit, vart fokus ska vara så att de är medvetna vart de ska hålla blicken. Vad de ska göra när de är på sin plats och varför. Allt för att de inte bara ska bli stående och sysslolösa, inte alltid så lätt men väl värt att jobba med. Innan vi ställer våra ungdomar inför publik lägger vi stor vikt vid att göra dem medvetna om att, vad dom än gör på scenen så ser publiken det. Men kanske det viktigaste av allt var upprepning, upprepning.

Manus, en mycket viktig detalj. Även om flera av våra ungdomar inte kan läsa så har det varit viktigt att få ett manus i handen. Vi har kompletterat det med en inspelad cd där vi läst in manus och sjungit in sångerna så att alla har samma förutsättningar att träna hemma.

Vad som var viktigt att tänka på när vi satte ihop ett manus var att de vuxnas repliker skulle vara igångsättande såsom frågor eller påståenden. Inte för mycket ord och långa meningar och de elever som kanske hade svårt med talet behövde ju t.ex. någon som förtydligade det de sa genom att upprepa vad som sagts.

Tyvärr har vi inte lyckats locka killarna till oss. Vi har haft några som stannat ett kort tag men att vara ensam kille är ju inte så lätt. Dock har vi haft en kille med Asperger som går och lär sig spela dragspel och eftersom han sökte ett forum där han kunde få spela upp och vi behövde en kille så började vi vårt samarbete med att han var förband och musiker till vår första musikal som hette "Allting var bättre förr?". Vad passar väl bättre på en dansbana än ett dragspel? Vi fortsatte vårt samarbete med honom och det utvecklade sig till att han även fick små talroller.

Det har varit viktigt att det vi gör ska vara så "professionellt" som möjligt och att allt ska vara på riktigt. Kostym, ljud och ljus, scenografi och kanske det viktigaste för ungdomarna är att sminket och logen ska hålla en hög nivå. Vad gällde det musikaliska så hade vi lärare skött den delen och också använt oss av inspelad musik. Vi ville även utveckla detta och

tog kontakt med kulturskolans kompband och ett gäng gymnasiekillar nappade och ville samarbeta med oss. I bandet fanns också en tjej som sjöng och det passade oss alldeles utmärkt för hon kunde stötta tjejerna med sången. Det blev ett lyft för oss alla och vår dragspelare fick nu ingå i bandet. Det blev ett spännande möte, killarna visade våra tjejer stor respekt och beundran för deras prestationer. De erkände att de varit lite osäkra i början men som någon sa; "de är ju precis som vi bara lite modigare". "De larvar sig inte och tvekar, utan tvärtom de är stolta för vad de kan." Vi fortsatte vårt samarbete med bandet och det har varit en fröjd att se hur killarna har lyft fram våra tjejer och följsamt följt med i deras små musikaliska krumsprång.

När det så till slut blir dags för föreställning och vi står där i kulisserna fylls jag alltid av en oro i magen. Det har visserligen aldrig hänt, men tänk om de vägrar gå in på scenen. Vad är det jag utsätter dem för? Pressar vi dem för hårt? Men när föreställningen väl är igång och jag ser deras koncentration och glädje försvinner all oro. För när de väl står där på scenen så gör alla sitt bästa och lite mer därtill. När de sen står där nöjda och glada över sin insatts för att ta emot publikens applåder och uppskattning då fylls jag av ett glädjerus och jag bara älskar mitt jobb.

Vi blev modigare och började vända oss mer utåt och när vi fick förfrågan om vi ville samarbeta med svenska kammarorkestern och "Sören & Anders" i en uppsättning om känslor svarade vi självklart, ja. Plötsligt står våra tjejer på konserthusets scen och gör succé. Vi är med i kulturskolans stora dansföreställning på Hjalmar Bergman-teaterns stora scen.

Vår kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth var på besök i Örebro och kom för att se vår föreställning. Efteråt stannade hon kvar och fikade tillsammans med föräldrar och elever. Det blev en stor upptändelse alla ville tala och fotograferas tillsammans med henne vilket hon gärna ställde upp på.

Till slut blev det dags för vår första turné. Vi och bandet åkte till Stockholm och Djurönaset och spelade "En dag på skolcaféet" för alla Pascal-

deltagarna. Sen åkte vi på första Pascalfestivalen i Västerås med övernattnings och spelade upp vår musikal "Plats på scen" självklart var vårt band med.

Det här var stora omtumlande upplevelser för flera av tjejerna. En av flickorna hade aldrig varit utanför Örebro. Det var mycket att övervinna innan hon bestämde sig för att följa med till Stockholm sen växte hon flera meter och efter att hon klarat att övernatta i Västerås så tog hon steget fullt ut och flyttade till ett eget boende. När hon slutade hos oss så sa hon; "Innan jag började på musikalen så var mitt liv bara så här litet (visar mellan tummen och pekfinger) och nu har mitt liv blivit så här stort (armarna åker ut åt sidorna) Ni har fått mig att göra saker som jag egentligen inte vågar"

Kullagret har blivit en verksamhet som hörs och syns allt mer här på Kulturskolan. Vi har alltid haft en riktad verksamhet men då inte så synlig. Sedan vi gick med i Pascal så har vi bildat ett eget arbetslag som jobbar med utvecklingsfrågor just för Kullagret. Vi ses var fjortonde dag och som mötesledare sitter en av våra rektorer vilket gör att alla frågor når vår ledning direkt. Vår verksamhet har utökats med flera nya ämneskurser. Kullagret deltar i olika spännande samarbetsprojekt och konserter/föreställningar. Vi ser till att alla kullager-elever får möjlighet att uppträda minst en gång per termin i något vi på skolan kallar för "Corda kväll" en café kväll där vi har öppen scen för skolans elever. Då bokar vi in oss och det är hög stämning och mer än fullsatt i lokalen.

Torsdagskvällen är sen och det är dags att skiljas från sju trötta men glada flickor. De här tjejerna är som vilka ungdomar som helst. Enda skillnaden är att de går i särskolan och alla har fått en diagnos, men vi har aldrig haft behov att ta reda på vilken diagnos. Vi försöker möta dem som de personliga individer de är

Vi kramas och säger hej då. De går iväg och vi hör dem glatt prata och flamsa om sina killar och livet. Jag känner mig påfylld av deras positiva inställning till det vi gör.

MARI MOLANDER

DAVID LEGA

Kommunalsråd (KD) i Göteborg. Ledamot av Riksidrottsförbundet. Tidigare simmare med tre VM-guld, fyra EM-guld och 14 världsrekord. Tagit emot "Triumph of the Human Spirit", de paralympiska spelens Bragdguld och H.M. Konungens Medalj i 8:e storleken i högblått band för sin framgångsrika idrottskarriär

13.

Att tycka något är roligt är det viktigaste som krävs för att bli bra!

David Lega var en av de föredragshållare i Pascal-projektet som vi tillfrågade om att skriva en artikel. Den var planerad men sedan kom Davids politiska engagemang som slutade med en kommunalrådspost för KD i Göteborg. Därför bestämde vi tillsammans att istället för artikeln genomföra en intervju.

Du har redan från barndomen haft en stor drivkraft att klara av saker. Var kommer den kraften ifrån? Är du född med den?

Jag tror att jag, liksom alla andra, främst formas av omgivningen. Av folk man möter. Jag hade tur som mötte folk som både berömde och ställde krav. Jag har skrivit i min bok att självförtroendet bygger på fyra ben; kärlek, stöd, krav och beröm. Många barn får bara kärlek och stöd. Det räcker inte. Vi måste våga ställa krav även på barn med ett funktionshinder.

Man pratar idag ofta om barn som curlas, som får hjälp med allt av sina föräldrar. Jag tycker inte att det är något fel med det i sig, men man måste samtidigt ställa krav. Det gäller samtidigt att inte ställa samma krav på alla. För min del blev det ju så att jag var så handikappad att det var fantastiskt vad jag än gjorde. Jag var helt utom tävlan för att jag var så dålig. Det kanske var bra för mig på kort sikt men knappast på längre.

Finns det något kompensatoriskt i dina utmaningar, dvs. du vill göra det som ingen tror du klarar?

Det beror ju på varför man gör det man gör. Om man gör något för att bli bättre kan det ju vara som du säger. Jag har aldrig gjort något med sådana motiv. Jag har gjort det som jag tyckt var roligt. Jag började inte simma för att bli bra. Jag började simma för att må bra. Egentligen var det ett roligare sätt att träna än att gå på sjukgymnastik. Jag simmade för att slippa sjukgymnastiken. Att tycka något är roligt är det viktigaste som krävs för att bli bra!

Det finns ofta en rädsla hos andra för att du kan bli ledsen om du inte lyckas med det du provar att lära dig. Det kan göra att vuxna inte vill att ett barn ger sig i kast med något som han/hon kan misslyckas med. Frågan är ju också vilken nivå som krävs för att misslyckas. Om jag bara klarar av att spela på två strängar på en gitarr så kanske jag är helt nöjd med det. Det är inget misslyckande för mig.

Jag har misslyckats med 90 % av det jag prövat på. Det är ju när jag misslyckas som jag lär mig. Om jag aldrig misslyckats har jag bara lärt mig att jag kunde kommit längre om jag försökt. Jag tycker man skall be alla barn att testa något för att veta om det är det man vill. Sedan kan man säga: Det här var lite för svårt, pröva tre gånger till. Fungerar det inte då så kan du strunta i det.

Minns jag rätt om du prövat att spela piano med fötterna? Fungerade inte det så bra?

Det fungerade inte. Inte på grund av att jag inte kunde spela med fötterna utan för att jag var tondöv. Jag hade en synt på golvet som jag spelade på, men jag hade ingen talang.

Jag läste i din blogg att du fått allt ordnat så att du kan arbeta som kommunalråd. Behövs det din position för att ordna sådant?

Kanske inte riktigt så. Problemet i Göteborg är att man lägger sig på lägsta nivå för att se vad man måste göra. Man är beredd att gå till domstol för att se om man gjort för lite. Det är ett mer generellt problem. För mig har fysisk tillgänglighet aldrig varit ett stort problem. Jag kan ta mig fram överallt.

Nu har man ordnat det så att jag lite lättare kan sköta mitt jobb. Då skriver några att det där borde man gjort för länge sedan. Jag tycker det är dumt. Nu har kommunen gjort något bra och då bör de ha beröm. Hur skall de annars tycka att det känns rätt att fortsätta att göra något bra. Vad som brustit tidigare är meningslöst att diskutera. Nu måste vi fokusera vad vi kan skapa framåt.

Du tillhör en stor grupp som kallas funktionsnedsatta. Den rymmer allt från allergiker till ungdomar med Aspergers syndrom. Är det ett meningsfullt sätt att se på dessa frågor att bunta ihop allt och alla i en jättestor grupp?

Jag har aldrig kritiserat det. Jag tycker också det är viktigt att vi hela tiden har en realistisk nivå hur långt vi kan komma. Det är lätt att ha en idealistisk nivå – sikta alldeles för högt och alltid bli besviken. Vi måste få känna att vi lyckas också.

Däremot har jag kritiserat att vi byter ord på funktionsnedsatta hela tiden. Jag tror att det har funnits tio ord för mig. Handikappad, funktionshindrad etc etc. För mig är det egalt.

Jag tror det viktigaste nu är att vi blir bättre på att se varje individ. Jag är exempelvis inte bara handikappad. Jag är också pojkvän, företagare, politiker.

Sverige fungerar generellt bra, jag har fått mycket hjälp. När jag får det så kan min identitet som handikappad minskas. Jag vill tillhöra tjugo grupper, inte bara en. Det är viktigt att bli trygg i alla grupper. När jag accepterar det jag kan göra – och inte kan – då blir jag nöjd. De som har en funktionsnedsättning vet inte om vad de missat om ingen lär dem det.

Vilka frågor ser du som mest centrala just nu om området funktionsnedsättningar?

Min uppgift som politiker, om jag går in i den rollen nu, är att se till att det ges fysiska möjligheter för alla att få testa eller pröva. Hur bra kan jag bli på detta? Man tävlar mot sig själv och prövar hur långt man kan komma. Kanske skulle det vara mer mätbart även inom kulturen så att ungdomar med funktionsnedsättningar också kan se att de utvecklas inom sitt kulturella intresse.

Kan man säga att ditt råd till alla musik- och kulturskolor är att de ser till att alla barn får chans att pröva och testa allting, både det som verkar lätt och svårt?

Exakt, man vet inget förrän man prövat.

INTERVJUARE: HÅKAN SANDH

KJELL STJERNHOLM

Konstnärlig ledare och grundare av
MOOMS-teatern i Malmö

14.

Låt oss aldrig mer avvisa ett barn på grund av funktionsnedsättning

Hela mitt vuxna liv har jag ägnat åt kombinationen teater och personer med varierande funktionsförmåga. Idag är jag teaterchef på Moomsteatern. Våra skådespelare med intellektuella funktionsnedsättningar är löneanställda och arbetar på lika villkor med sina funktionsnormativa kolleger. De har fortbildats på Teaterhögskolan och är medlemmar i Teaterförbundet. De turnerar nationellt och internationellt, får fina kulturpriser tänjer hela tiden gränsen för både vårt och publikens konstnärliga medvetande.

Det är min absoluta uppfattning att Moomsteatern behöver Sveriges Kulturskolor – och att dessa kulturskolor behöver oss.

Det är också min absoluta uppfattning att ingen kulturskola i något enda tillfälle ska ha rätten att avvisa ett barn från någon som helst del av sin verksamhet pga. funktionsnedsättning.

Jag återkommer till bägge dessa påståenden. Men först några anekdoter ur verkligheten.

Guds gåva till konsten eller stillasittande sludder?

När jag var liten så kom en irländsk musikgrupp förbi Högalids ungdomsgård. Jag var barn i huset på Vår Teater vägg i vägg och smet in för att lyssna. Mot slutet frågade bandet om någon ville vara med och spela. Jag hade genom min uppväxt i barnteatern tron att precis allt var möjligt och räckte upp han-

den trots att jag inte kunde spela något instrument över huvud taget. De tog upp mig på scen och satte en flöjt mellan mina läppar och sa "blås". Hålen var vridna så att den riktiga flöjtisten kom åt dem med sina fingrar. Jag blåste så det stod härliga till, och han rörde fingrarna så att jag lät som guds gåva till musiken.

Ett decennium senare hade jag börjat jobba på Vår Teater, och då särskilt inom handikappverksamheten. Jag minns historien om Tomas. Han hade multipla funktionsnedsättningar som alla andra grabbar i hans klass. Ingen kunde tala, ingen kunde gå. Jocke låg i en säng och sondmatades vid måltiderna. Tomas satt i rullstol som kördes av assistenten. Han kunde få fram ett "ööhh" som samtalsljud.

De gjorde en deckar-pjäs, typ Sherlock Holmes. Rent logistiskt sett så skulle man kunna säga att assistenten rullade Tomas till den plats han skulle stå. Sen sa Tomas "ööhh", och så sa assistenten "elementärt min käre Watson" samtidigt eller strax efter.

När de skulle spela upp sin pjäs kom Tomas med sin pappa. Fadern var orolig, och sa att han inte visste hur han skulle göra. Tomas var helt slut, vråltrött. Han hade knappt sovit alls den natten, och inte pappan heller. Varför? Tomas hade insisterat på att de skulle stanna uppe och öva hans repliker.

Nu kopplar jag ihop min och Tomas barndomsupplevelser. I min värld hade jag spelat flöjt som en Gud. I Tomas värld var hans "öhhh" avgörande för om pjäsen skulle lyckas. Ur ett funktionsnormativt perspektiv hade vi båda bara suttit rakt upp o ner. Jag hade blåst och Tomas hade gjort sluddrande läten.

Är kulturskolans kultursyn villkorad med att resultatet ska bli normativt bra? Eller är det barnens utveckling på sina egna villkor som ska stimuleras?

Barnen utan grundläggande mänskliga rättigheter

För cirka tio år sen var jag med och drev projektet Ba(r)nbyrtarna. Avsikten var att ta reda på varför så få barn med funktionsnedsättning fanns med i kulturella fritidsaktiviteter. Orsakerna var flera, men man kan sammanfatta dem med att barnen trodde att verksamheten inte var för dem, att föräldrarna trodde att barnen inte skulle kunna, och att pedagogerna trodde att de inte kunde anpassa verksamheten för barn och ungdomar med funktionsnedsättning.

Alla som har följt Pascalprojektet vet att alla dessa tre antaganden är fel.

Dessutom fanns det strukturella hinder. En vanlig struktur var att föreningslivet fick dubbla aktivitetsbidrag för deltagare med funktionsnedsättning (dvs. några kronor mer per timme/tillfälle). Hur långt räcker det när någon behöver både hjälpmedel, fler ledare och mindre gruppstorlek? Ingenstans givetvis. Man kan säga att strukturerna byggde på att aktiviteter för barn och unga med funktionsnedsättning skulle ske genom särskilda projekt, gärna finansierade av Arvsfonden eller Kronprinsessan Victorias fond.

Men mest minns jag denna episod. Vi samarbetade med olika aktörer i projektet. En kommuns kulturskola berättade för oss hur upprörda de blivit när politikerna stoppade dem från att utöka sin prova på-verksamhet. Den fanns redan för alla barn i kommunen som ville börja på kulturskolan, och där kunde man som barn prova ut vad man ville göra innan man

bestämde sig. Nu ville man utöka verksamheten till att omfatta elever med funktionsnedsättning också, och uppvaktat sin politiska nämnd i ärendet. Avslaget hade varit ekonomiskt betingat. Man hade inte pengar helt enkelt.

Men ingen – säger INGEN – av dessa parter reflekterade över att barnen med funktionsnedsättning inte ingick i alla barn.

Drar man det till sin spets kan man säga att det finns hur mycket pengar som helst för att barn och unga med funktionsnedsättning ska få göra saker som är speciellt för dem, men inga som helst strukturer som möjliggör att göra samma sak som ett funktionsnormativt barn på samma villkor. Och definitivt inte tillsammans och samtidigt.

Är kulturskolan strukturellt villkorad för normativa barn? Är det ens lagligt?

Om man vill vara rättvis måste man våga behandla människor olika.

Om man förklarar samma sak på samma sätt 100 gånger för en människa, och den fortfarande inte förstår – vem är då dum i huvudet?

Människor är olika. Vi kommunicerar olika och vi lär oss på olika sätt. Om man då behandlar alla likadant, kommunicerar och förklarar likadant i alla lägen, så kommer det att gynna personen som fungerar i den kommunikationen och missgynna någon annan. Barn med funktionsnedsättning fungerar likadant, dvs. olika.

Det är den utmaningen våra kulturskolor står inför. Att bredda sitt bemötande, sin kommunikation och sin människosyn. Att inte kunna tala måste inte vara ett hinder för spela teater. Man kan spela trumpet även om en maskin tillför luften i munstycket, och bildkonstnärer har i alla tider sprängt gränserna för vilka kroppsdelar man kan måla med.

Moomsteaterns skådespelares karriärer och kunskande kan tjäna som ett inspirerande exempel för barnen i kulturskolorna. Och några av kulturskolornas elever är kanske vår framtid.

Det är här Pascalprojektet gör en sådan oerhörd nytta. Min bild är att man förflyttar Sveriges kulturskolor från ett arbetssätt som bara gynnar ett särintresse – de funktionsnormativa – till en mångfald som gynnar alla barn och ungdomar oavsett funktionsförmåga.

Jag tror inte på något sätt att Pascalprojektet är klar med sin uppgift. Min egen yrkeserfarenhet säger mig att det blir man aldrig. Konstnärligt skapande av, med och för personer med olika funktionsförmågor är inget fixerat stillastående kunskapsområde. Här om någonstans gäller deviser som livslångt lärande och ständigt ifrågasättande av gamla sanningar.

Utgångspunkter som kan vara bra att ha

Om vi menar allvar med att barn med funktionsnedsättning ingår i begreppet "alla barn", och att Sveriges kulturskolor ska vara till för alla barn som vill fördjupa sig inom ett konstnärligt område, så får det ett antal betydelser:

- Myndighetsutövaren/strukturägaren får inte längre sortera bland barnen vilka som kan ges möjlighet att gå eller inte. Vill ett barn spela trumpet ska den få spela trumpet, oavsett barnets funktionsförmåga.
- Kulturskolan får inte skylla på personalens kompetensbrist som en orsak. Om man avvisar ett barn beroende på att gitarrläraren inte har kompetens att undervisa barn med funktionsnedsättning så har man omvandlat kulturskolan från att vara till för barnen till att vara ett sysselsättningsprojekt för de redan anställda pedagogerna. All respekt för att lärare kan vara olika kompetenta för olika uppgifter, men då får väl Kulturskolan utlysa ett gitarrlärarnäck för nån som tycker sig kunna?
- Om vi bejakar alla människors lika värde och alla människors rätt till full delaktighet i samhället, så måste även människor med funktionsnedsättning få vara kulturbärande. Man ska synas på scener, i medier, i gallerier och i debatter.

- Om det ska bli verklighet så måste barnen få tillgång till förebilder. Skådisar, musiker och konstnärer med funktionsnedsättning som tillåts ta plats och synas.
- Om det ska bli verklighet måste utbildningar, kulturskolor och föreningsliv gå från att vara normativitetsanpassade till verklighetsanpassade.

Nu upprepar jag min inledning

Det är min absoluta uppfattning att Moomsteatern behöver Sveriges Kulturskolor – och att dessa kulturskolor behöver oss.

Det är också min absoluta uppfattning att ingen kulturskola i något enda tillfälle ska ha rätten att avvisa ett barn från någon som helst del av sin verksamhet pga. funktionsnedsättning.

I så fall – är det då inte rimligt att Pascalprojektet permanentas och blir en gemensam angelägenhet för samtliga Sveriges kommuner. Eller ska man fortfarande kunna välja att vara okunnigt normativ?

KJELL STJERNHOLM

Kontakter

Arvsfonden – www.arvsfonden.se. Box 2218,
103 15 Stockholm. Tfn. 08-700 08 00. info@arvsfonden.se

Hjälpmedelsinstitutet – www.hi.se. Box 510,
162 15 Vällingby. Tfn. 08-620 17 00. registrator@hi.se

Sveriges Musik- och Kulturskoleråd, SMoK
www.smok.se. Industrivägen 33, 763 41 Hallstavik.
Tfn. 0708-31 74 98

SPSM – Specialpedagogiska skolmyndigheten
www.spsm.se. Box 1100, 871 29 Härnösand
(Kontor finns även i Stockholm och Örebro)
Tfn. 010-473 50 00. spsm@spsm.se

Kulturcentrum Skåne – www.kulturcentrumsokane.com
Box 1237, 221 05 Lund. Besöksadress: Kolonivägen 8
Tfn. 046-32 08 62. kulturcentrum.skane@telia.com

MOOMS-teatern – www.moomsteatern.com
Olof Palmes plats 1, 214 44 Malmö
Kjell Stjernholm – Konstnärlig ledare
Tfn. 040-21 85 00, 0709-218 610. kjell@moomsteatern.com

Ateljé Inuti 2 – www.inuti.se
Ludvigsbergsgatan 17, 118 23 Stockholm
Tfn. 08-657 93 18. inuti2@telia.com

Pelle "Mr Tourette" Sandstrak
www.pellesandstrak.com/contact/

David Lega – www.davidlega.com

Elisabet Reslegård – reslegard@yahoo.se

Kullagret i Örebro kulturskola
www.orebro.se/kulturskolan. Kulturskolan,
Box 32520, 701 35 ÖREBRO. Tfn. 019-21 12 19

Musikteatergruppen Freja
www.smot.se/ensembler/freja-musikteater/
Ingrid Sindahl-Norelius. Tfn. 0706-88 75 50
ingrid.sindahl@smot.se

Susanna Cederquist – susanna.cederquist@live.se

Litteraturtips

Det finns väldigt många bra böcker. Detta är ett litet urval av böcker som vi läst och blivit berörda av. Skall inte ses som något objektivt urval av de bästa böckerna.

Bergström, Gunilla – *Bill och Bolla* (Barnbok)

Dahlberg, Josefi – *När bitarna föll på plats – en berättelse om dyslexi* (Självbiografi)

Gallego, Ruben – *Vitt på svart*
(Självbiografi om ett funktionsnedsatt barn på sovjetiskt barnhem)

Gerland, Gunilla – *Arbeta med Aspergers syndrom*

Gerland, Gunilla – *En riktig människa* (Självbiografi)

Haddon, Mark – *Den besynnerliga händelsen med hunden om natten* (Roman)

Holst, Petra – *Jag brukade drömma om dig*
(Roman om familj med autistiskt barn)

Johannisson, Karin – *Melankoliska rum – om ångest, leda och sårbarhet i förfluten tid och nutid* (Kulturhistoria)

Lega, David – *David Lega – när inte armarna räcker till*

Lexhed, Jenny – *Det räcker inte med kärlek – en mammas kamp för sin son* (Självbiografi, autism)

Moberg, Åsa & Inczèdy-Gombos – *Adams bok*

Oksanen, Sofi – *Stalins kossor* (Bulemi, ätstörningar)

Sachs, Oliver – *Den enarmade pianisten – berättelser om musiken och hjärnan*

Sandstrak, Pelle – *Mr Tourette och jag* (Självbiografi)

Alla barn har behov av att arbeta med estetisk verksamhet – precis som alla barn behöver röra på sig. Musik- och kulturskolorna är landets i särklass största verksamhet för att tillfredsställa detta behov. Om vi undantar den obligatoriska skolan naturligtvis.

Varje vecka kommer 200 000 barn och ungdomar till musik- och kulturskolorna. Vilka är dessa barn? Det vet vi dessvärre ganska lite om. För några år sedan frågade sig ledarna för musik- och kulturskolorna själva om de hade många elever med funktionsnedsättningar i verksamheten. Nej, troligen inte, blev svaret. Vad beror det på? Främst på grund av bristande kunskap om denna grupp ungdomar, svarade cheferna. Det blev en signal till att starta projektet PASCAL – inTRYCK påTRYCK utTRYCK avTRYCK 2007. Nu är projektet slut och det finns minst tre gånger så många elever med en funktionsnedsättning i musik- och kulturskolorna 2011. Kunskapen har ökat. Men frågan har också blivit mer komplicerad.

Denna bok är ett slags efterord till projektet. Mest är den ett inlägg i den viktiga debatten om hur vi ser på människor med en etikett "funktionsnedsatt". Vad innebär det? Hur vill han/hon bli behandlad?

Boken har tre delar; en del om slutsatser från projektet, en tipskatalog på ett par sidor och den största delen är den tredje där vi låtit kända och okända personer med stor kunskap om detta område, föreläsare inom projektet, skriva var sitt bidrag. Bland författarna finns Pelle "Mr Tourette" Sandstrak, David Lega, Elisabet Reslegård och Ingrid Sindahl-Norelius. Alla är de personer som betytt mycket för oss. Hoppas de gör det för dig också.

Stewe Gårdare

Lärarytbildare på Stockholms universitet

Håkan Sandh

Projektleddare Sveriges Musik- och Kulturskoleråd

SMOK Sveriges
Musik- och
Kulturskoleråd

www.smok.se